

СЛОВО

Без мови немає нації!

Просвіти

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

10 (491), 12–18 березня 2009

ЗЕМНЕ І БОЖЕСТВЕННЕ ПРИЗНАЧЕННЯ МОВИ

Павло МОВЧАН

Ставши постійним слухачем радіо "Культура", я солідаризуюся з тими українцями, які досить часто наполегливо питають: не "Хто винуватий?", а "Що робити?" Що робити нам, українцям, в незалежній Україні, де в нас відбирають наш унікальний, єдиноваріантний часопростір, що в науковій мові йменується хронотон... А вже в слові сконденсований час, у ньому єдиному вся наша минувшина і наша "будучність", за висловом Івана Франка, і вся наша енергія. І триває паралельний процес відбирання національного простору всередині самої держави, того простору, без якого немислиме існування невимірної величини, — мови, слова, логосу...

Відомий російський мислитель Георгій Гачев не просто ототожнює Слово з простором, а й робить синтез двох категорій: СЛОВО, в якому час і безвічне, і ПРОСТІР, який вимірюється в системі двох координат горизонталі (тобто географії) й вертикалі (тобто духопіднесенні).

Кожен національний космологос формується тисячоліттями, кожне слово має біографію, кожна мова має програму — космічну, кожен носій цієї мови має призначення на цій землі: бути не лише собою, а й складати загальний національний масив. Ми не обираємо собі ані батьків, ані Батьківщини, ані мови, яка програмується на генному рівні, яка — у структурі ДНК... Отже, в мові не випадково концентрується сама сутність людського буття, а відтак усього історичного буття народу...

Фундаментальна цінність мови як основи самоідентифікації кожного суцього і кожної нації полягає у її, сказати б, Божественній, хочете — космічній програмі. А вже мова — це унікальне світобачення, світобачення, яке властиве тому чи іншому етносові... І всі спроби заміни однією мовою іншої, або ж витворенням загальноприйнятої штучної загальнолюдської були провальними, утопічними або зумисно-провокативними, які спричинилися до нічим не виправданих духовних втрат...

Чи ж нам потрібно на другому десятку літ незалежності (для кого?!). Україні підносити мовне питання, яке є фундаментальним у тому самому понятті "незалежність"?!.

Чому принцип абсолютної самоцінності української мови, як і української культури відповідно до абсолютної самоцінності кожного індивідуума та української нації не став цементом усієї української спільноти?! Чому вона, мова, витиснена на периферію культурного, економічного, наукового, інформаційного життя?

Наука підтверджує згоди філософів про існування над нами Великих інформаційних полів, до яких ми прилучаємось через рідне слово. І чим вужча мовна сфера земна, тобто мова вжитку, то звуженішими є наші виходи, світ ідей та творчих імпульсів... Ми знаємо, що словом можна лікувати і можна вбивати. Квантова медицина підтверджує, що рідномов'я впливає і на загальносуспільний тонус, і на кожну окрему особистість. Прагматичний підхід до мови є безглуздом або самовбивством, або вбивством нових поколінь, які перестають бути собою... Прагматичний підхід до української мови, точніше до нас, українців, спричинився до того, що нас обібрали до нитки, ви-

Фото Ксенії Гладішевої

Павло Мовчан відкриває вечір, присвячений 195-й річниці з дня народження Тараса Шевченка 9 березня 2009 року в Київському будинку вчителя

кравши національні багатства, владу, а тепер уже і національний простір, тобто землю...

Фактично українська мова парализована на всіх рівнях. Не гадуватиму про спецпроекти такої реалізації, як програми за Шустером і без нього, з неодмінною штепселетарупуниківщиною, що процвітає навіть на Першому Національному, де обов'язково на трьох українськомовних молодих політиків виставляють трьох російськомовних...

Про українські газети не говоритиму — їх зосталось менше десятка... Український фільм зник... Простір спілкування української нації неприємливо звужений. Це злочинно, це аморально, це кричуще несправедливо... Задля кого витворювалася в такому разі незалежність? Якщо тринадцять років з дня прийняття Конституції України, зокрема її 10 статті, не ухвалюється закон про статус української мови як державної, то питання української мови є питанням нашої державної перспективи, адже існуюча реальність суперечить здоровому глузду, суперечить самій ідеї існування України як держави. І тут повторю в слід за видатним українським ученим, академіком Іваном Михайловичем Дзюбою: "Зникнення мови, культурної ідентичності — це зникнення нації".

Українська інтелігенція усвідомлює ці загрози, тому не випадково вона, як і носій усіх українських традиційних практик — селянство — упосліджується послідовно протягом останнього десятиріччя... Тому і відповідь на запитання "Що робити?" є багатоваріантною: тут весь арсенал відстоювання се-

бе, до якого вдавалася нація в різні критичні періоди свого існування, буде виправданим.

Ось ті пропозиції, які я висловив шість років тому на парламентських слуханнях, присвячених тій самій проблемі — українській мові в незалежній від нас, українців (отже, відчужуваній), Україні: "Ми маємо парадоксальну ситуацію: в незалежній державі впродовж усього її існування не розроблялися, не розробляються ані правова, ані матеріальна база для забезпечення мовно-культурних потреб титульної нації, яка не має іншої можливості реалізуватися, лише як на власній землі. Посилання на економічний стан є безпідставними і непереконливими. Чому і досі не застосовується, наприклад, такий запобіжний захід, як в інших державах, — контрподаток на чужомовні газети, книжки, кінострічки, теле- і радіопроекти, рекламні оголошення, спектаклі, концерти та інші твори культурного вжитку, аудіо- та відеопродукцію? Контрподаток буде не чим іншим, як поверненням мільярдних боргів Україні (що актуально за сучасної економічної кризи!).

Українці століттями сплачували податок чужинцям, а нині сплачують за кожну хвилину екранного часу чи часопису, за те, що їх денационалізують.

Україну не можна збудувати з ненависті до неї, до її мови, до її народу, до її історії, до її перспективи...

Уся боротьба за нашу перспективу ще попереду! І ми переможемо. Слава Україні!

27.02.2009 р.

УСІМ, ХТО БЕРЕ УЧАСТЬ В АКЦІЇ «ЗБУДУЙМО КОБЗАРЕВУ ЦЕРКВУ»

2001 року Міжнародний благодійний фонд "Українська родина" відкрив окремий рахунок 26045200145101 у Подільській філії АКБ "Київ" (м. Київ) для зарахування добровільних пожертв (цільових коштів) на спорудження Кобзареву церкву біля Чернечої гори в м. Каневі.

Починаючи з 2001 року, на рахунок надходять кошти, зібрані тисячами українців. Нині, на 06 березня 2009 року сума благодійних внесків становить 905 136 гривень.

Згідно із Законом України "Про Національний банк України", що встановлює правила проведення банківських операцій, постановою НБУ № 53 від 06.02.2009 р. в АКБ "Київ" введено мораторій на задоволення вимог кредиторів строком на шість місяців з 09.02.2009 р. до 09.08.2009 р.

Відповідно, МБФ "Українська родина" вважає за необхідне тимчасово припинити розповсюдження рахунку 26045200145101 у ПФ АКБ "Київ", та, щоб уникнути будь-яких непорозумінь, просить не надсилати коштів "На Кобзареву церкву" на зазначений рахунок.

Міжнародний благодійний фонд "Українська родина" — клієнт банку Подільська філія АКБ "Київ" з 02.07.1999 р., має десятирічний досвід роботи з ним. Подільська філія АКБ "Київ" сумлінно ставиться до виконання обов'язків у межах, наданих їй законом, і гарантує збереження коштів жертводавців. Отже, кошти, зібрані "На Кобзареву церкву" буде збережено й витрачено за призначенням.

Інформуємо жертводавців, що з ініціативи Президента України В. А. Ющенка в його Секретаріаті наприкінці лютого відбулася зустріч за головуванням заступника голови Секретаріату Р. П. Безсмертного, у якій взяли участь голова ВУТ "Просвіта" П. М. Мовчан, голова правління Міжнародного благодійного фонду "Українська родина" Г. В. Лемець, представники Черкаської облдержадміністрації та ін.

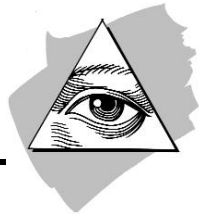
Фонд "Українська родина" зобов'язали розпочати роботи над проектом "Кобзарева церква".

23.02.2009 р. Фонд уклав угоди № 600-1, № 601-1 з Українським державним науково-дослідним та проектним інститутом "УкрНДІ проектреставрація" на розробку передпроектних пропозицій та робочого проекту церкви Покрови Пресвятої Богородиці (Козацька церква у м. Каневі).

Про подальший хід здійснення всенародної ініціативи інформуватимемо громадськість на шпальтах "Слова Просвіти".

Голова правління
МБФ "Українська родина"
Г. В. Лемець

Головний бухгалтер Н. О. Левченко

Володимир ІЛЬІН, доктор філософських наук, професор Київського національного університету ім. Т. Шевченка

Про кризу влади в Україні сьогодні не говорить хіба що ледачий або абстрагований від життя чернець-схимник. І ніхто не сумнівається в нагальній потребі зміни владної еліти, окрім неї самої. Ця обставина наповнює всі сфери життя і діяльності *страхом*. Це страх фінансової кризи та її наслідків, про які з мазохістським задоволенням віщують усі — політики, бізнесмени, журналісти, пенсіонери і навіть зірки шоу-бізнесу. А за цим криється страх від алогічних дій влади, тотальної корупції, втрати майна, прибутку, здоров'я, роботи, страх від невизначеності. Людина слухає радіо і дивиться телевізор, щоб позбутися страху, прислухається до пророчтв ворожок і астрологів, зі страху обирає “липових” політичних лідерів... Навіть гроші, найуніверсальніший регулятор масових реакцій, сьогодні — зняряддя страху: залякувати бідних — їх відсутністю, а багатих — неможливістю зберегти. І залишається в цій ситуації останнє — надія на сильних, які позбавлять страху від очікування банкрутства, хвороби, забуття, жебрацтва, зневіри тощо. Надія на еліту — інтелігентну, розумну, моральну, яка *чесно* турбуватиметься про свій народ, своїх виборців, позбавить від безнадії.

Надія на інтелігенцію випробувана часом, оскільки вона завжди оберігала віру в добро, мораль, розум, співчуття, була носієм духовності, вищих ідеалів, цінностей *життя*, а не *животиння*.

За визначенням, *інтелігент* не відділяє себе від нижчих за становищем соціальних груп, він стурбований їхніми проблемами і не може бути егоїстом, кар'єристом, ганятися за багатством, бути космополітом і апатридом. Він орієнтований на принцип *служіння*, який лежить в основі духовності, а регуляторами його внутрішнього життя стають обов'язок, совість, гідність тощо. Інтелігенту властиве ціннісне, а не лише пізнавальне чи технологічне ставлення до світу. Йому замало виконувати професійну роль, він хоче проектувати добробут і щастя для всіх.

Ціннісна установка на відповідність мети і засобів об'єктивно ставить інтелігенцію в опозицію до тієї влади, для якої “мета виправдовує засоби”. Вона заважає їй стати “брудною”, виродженою на кримінал. Загальновідома роль інтелігенції — дисидентів, учителів, еменесів у зруйнуванні радянської імперії, політика якої перестала відповідати їхнім моральним і духовним очікуванням. У загальних уявленнях інтелігент втручається у суспільні справи, захищає вищі цілі й людину, яка для неї “звучить гордо”. Проте наша владна еліта переконливо довела, що сподіватися на її інтелігентність — дарма.

І річ не в тому, що вона така погана. “Відкрите суспільство”, в якому живемо, пропонує інший варіант співвідношення інтелігенції та влади — принцип *розумного егоїзму, взаємної вигоди й обміну*. Розсіялись помилки міфопоетичних і релігійних століть, *пристрасті підкорилися інтересам*, і людина тепер постала не стільки співчутливою, скільки розумною, раціональною. Духовність як образ єдності істини, добра, краси поступово зредукувалась до вигоди і доцільності, перетворившись на власну думку. Тим самим суспільство відмовляється від внутрішнього, духовного освоєння світу людиною, перетворюючись на *цивілізацію*. Всі ми пишаємося належністю до європейської цивілізації, не думаючи про те, що тут особистість трансфор-

у *відкритому*, індивідуалізованому суспільстві. Закрите суспільство — “МІ”, і в ньому “з кожного по нитці — голому сорочка”; у відкритому — “Я”, а все інше — це твої проблеми. Тут вже “з кожного по нитці — голому петля”. Однак в контексті ствердження принципів ринкової економіки, лібералізму, громадянського і правового суспільства почалася пропаганда переваг інтелектуалізму і критика інтелігенції, її неефективності та непрофесійності. Інтелектуал же, навпаки, начебто позбавлений цих вад, він активний і відповідальний, слідує заклику “*час — це гроші*”, що для ринкового суспільства — найголовніше.

Це не означає, що у відкритому суспільстві всі інтелектуали. Зокрема, владна еліта, увірвавши в свою “обраність”, надану по-

самим минає час і самої держави, яку роз'їдає корупція, економічне і політичне насильство щодо власного народу. Держава втрачає владні функції, території, народ, здобутки й армію, залишаючись оболонкою влади.

Спостереження за боротьбою “кольорових” еліт позбавляє, попри титули і посади, будь-якої віри не те що в інтелектуальну, а просто їхню спроможність. Не здоровий глузд, а безум владної еліти зробили країну і народ заручниками її жадібності й заздрощів. І це тоді, коли державний корабель може піти на дно в бурі фінансової кризи і геополітичних зазіхань. Замість дії — очікування межі, коли настане час “їхнього уряду, який робив добре”; замість пошуку виходу і компромісу — пошук зради національних інтересів і

мування, покладаючись на віщування і пророцтва. Навчене гірким досвідом доморощених месій, суспільство повинно боятися більше, ніж своїх ворогів, претендентів на “велику людину” чи “рятівника нації”. Кожен з них, цілячись у супротивника й опонента, влучає в Україну. Саме вони, всупереч клятвам і деклараціям, привели Україну до прірви, сприяли створенню її негативного образу, вкотре обібрали народ...

Немає сенсу тепер говорити про інтелігентність, інтелект і консолідацію еліти. Та чи й потрібна вона, бо зрозуміло — це вже не просто “єдність і боротьба проти-лежностей”, а *вендета*, в якій помилювань не буде. Можливо, краще “страшний кінець, ніж страх без кінця”, тобто нехай ствердиться право сильнішого? Про це дедалі голосніше починають говорити на всіх рівнях, втішаючи, що ця сила виявить себе не лише в умінні інтриги, а і в перевазі стратегії, тактики, і, зрештою, здійснить сподівання народу на обіцяне краще.

Однак це вже було. Та і наш час невіддільний окремії, навіть “сильний” особі. Змінилося середовище життя людини, соціальні параметри її існування. З цією обставиною тісно пов'язані нові суперечності, економічні конфлікти та конкуренція запропонованих проектів розвитку країни та соціуму. Відбувається модифікація політичних закладів. Не витримуючи історичної конкуренції, традиційні політичні конструкції трансформуються в сутнісно іншу якість, з *новим поколінням діючих особистостей*. Відповідно змінюються і вимоги до еліти. Зокрема нашої. Її “інтелігентність”, “моральність”, “правда”, міфологізовані “героїкою Майдану”, відстоюванням “історичної справедливості” тощо стають непотрібними, оскільки нічого суспільству не дають, окрім голих заяв і обіцянок, яких ніхто ніколи не виконує.

Враховуючи вимогу модернізації політичної діяльності, сьогодні Україні потрібна така еліта, яка може результативно діяти в ситуації глобальної динаміки, невизначеності, шукаючи і знаходячи гідний вихід з небезпечних альтернатив, ситуацій, яких не розв'язати звичними підходами. Тому потрібними стають не лише високоосвічені, не просто інтелектуальні, а *креативні* особистості, здатні *впливати* на хід подій, бачити й ефективно осмислювати історичні обставини, пристосовані до розумної й вмілої взаємодії з комплексними, багатограничними процесами сьогодення. З ними навряд чи зможуть конкурувати “борці” за Україну, які перетворили її на абстрактну “національну ідею”.

Одна з головних вимог сучасної еліти — повернутися нарешті до *людини*, спотвореної байдужістю до неї влади, яка так і не змінилася. Ні соціалізм, ні капіталізм, ні демократія не перетворили українця на громадянина. Враховуючи ту міру пустослів'я і неправди, нагороджених у нашому соціально-політичному бутті, поєднання байдужості й бездушності до великого і запобігливого погодження з паскудством змушує людину обманювати, робить аморфною до брехні, яка стає

ЕЛІТА ЧИ ВЛАДА: «ЛАНЦЮГОВА РЕАКЦІЯ» БЕЗУМУ

мується в актора, ділка, діяча, який у всьому керується *прагматичними міркуваннями*. Це ми і спостерігаємо в нашого політикуму, який перший зрозумів цю метаморфозу.

Інтелігентність як вияв особистісних і культурних характеристик буття освічених людей тепер перестає відповідати запиту “інтелектуалів”, оскільки заважає проведенню “потрібних” програм і проектів. Вона є перпоною для встановлення у “відкритому” суспільстві вільних від патерналізму, моральних і соціальних зобов'язань форм життя — *економізованого, огрошовленого*. Трансформуються, втрачаються культура і традиції, трансформуються й інтелігенція — на *інтелектуалів*. Щоправда, це поняття в нас має національну специфіку. Всі, хто перед цим “ішов у владу” — в президенти, міністри, депутати, записалися в “інтелектуали”, в науку. Як у 30-ті роки минулого століття “середняк” ішов до колгоспу, наша владна еліта пішла в професори, доктори, академіки. Щоправда, вітчизняна наука не збагатилася ньютонами, хіба що стала на шлях дискредитації. Яка може, наприклад, бути повага до Вченої ради, що присудила звання почесного доктора тоді чинному президентові Л. Кучмі, а коли він пішов з посади, позбавила його цього звання? Що ж це за “вчене зібрання”?

За визначенням, інтелектуал — *номад*, вільний від моральних зобов'язань кочівник, “мисливець за зеленими”, кар'єрні прагнення якого перетворюються на самоціль. Індивідуалізм і гордіня (марнославство), які віками вважають корінням зла, стають його ідеалом, а метою життя і головним критерієм самостійності — *бути успішним*. Саме вони заповнили владний простір, демонструючи *нову огрошовлену духовність*, з якою потрібно знаходити консенсус, якщо хочеш вижити в сучасну епоху.

Узагальнюючи відмінності між інтелігентом та інтелектуалом, можна сказати, що інтелігент — це суб'єкт культури, духовності, служіння і моралі, але він живе в *закритому*, цілісному, традиційному суспільстві. Інтелектуал — це суб'єкт цінностей фінансового суспільства, менталітету, раціональності й технологій, який живе

Фотоколлаж Ксенії Гладішевої

садами і грошима, чомусь почала ототожнювати себе з інтелектуалізмом. Але та нескінченна інтрига, скандал, жадібний перерозподіл власності, які роками точаться у владі, жодного стосунку ні до інтелектуалізму, ні до інтелігентності не мають. Інтелектуалів заміняли політехнологи й маніпулятори, які провокують постійну боротьбу.

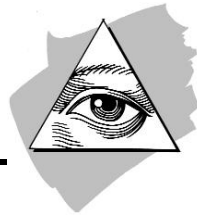
Ситуація непримиренного протистояння нагадує світогляд секти *маніхейів* (період раннього християнства), яку знищили як організацію, але її ідеологія продовжує перебувати у свідомості мільйонів людей, які ніколи про маніхейство не чули. Маніхейі переконані, що добро і зло чітко розмежовані, й зло поряд з добром — активно діюча сила у світі, зосереджена в конкретних людях. Маніхейі ніколи не визнає, що його ідейний супротивник діє, виходячи зі шляхетних переконань, а лише з мотивів низьких. Кожний супротивник — або дурень, або негідник, оскільки щирість і чесність — лише його (маніхейя) прерогативи. А якщо в нашій ситуації це помножити на економічно-грошовий інтерес і, чи не найважливіше, жадобу влади, то отримувемо ефект порохового складу, в якому світяться смолоскипами. Невскінченна боротьба “в ім'я України” здійснюється за рахунок її цілісності, що призводить до руйнації й моральної деградації. Тим

ін. Хоч самі борці за “чесну владу” стільки разів зраджували, брехали, що й забули, де правда. Навіть улесливе втішання сателітів не рятує. Достатньо подивитись на жалюгідні потуги київського мера врятувати себе дифрамами убогих секретарів і неадекватних “любимих бабусек”. Ті проблеми, які дискутуються серед західних інтелектуалів, до нашої безрозсудної, патологічно жадібної до влади і посад еліти стосунку не мають, як і вона до інтелекту.

Усе це актуалізує проблему *еліти*, але не *партійної чи номенклатурної маси*, а тих, хто може тверезо подивитися і на реальний стан речей, і на аргументи опонента. Еліта — це ті, хто займає позиції виживаності й розуму, а не є прагматиками, які вважають за вищу мудрість уміння пристосовуватися до обставин. Еліту складають не ті політики, які займають “однозначну” позицію, адже тоді маємо той самий більшовизм (“хто не з нами, той проти нас”), а хто здатен вийти за межі кланової приватизації країни та її ресурсів, відмовитися від ненаситного проїдання бюджету.

До еліти повинні належати не “виконавці”, а хто має розум реформатора, натхнення деміурга, хто усвідомив своє покликання дати правильний напрям стихії життя, яке зараз в нас піде саме собою, без сенсу і логічного спря-

другою натурою й енергійною силою життя.

У такій ситуації надзвичайно важливо відродити довіру як передумову культури, основу особистої й соціальної відповідальності, спадкоємності до власне людського, яке повинна втілювати еліта. Сутність еліти і визначається рівнем довіри до неї громадян, зумовлену моральною відповідальністю, чесною політичною грою. Принцип “успіх за будь-яку ціну”, який породжує війну всіх проти всіх, драматизує ситуацію, призводить до непоправного переродження людини і суспільства: із заснованого на довірі й відповідальності до егоцентризму, абсолютного нехтування всіма цінностями. Тому еліта — це ті, для кого влада не тільки і не стільки триумф власного “Я”, скільки соціальна і ще більше — *духовна відповідальність*, яка може бути заснована на вмінні мислити, розуміти, бачити. Еліта повинна зрозуміти: Україна не може бути тільки помаранчевою, білою, біло-синьою тощо. І розум визначається не відчуженням тієї миті, коли можна змінити партійну фарбу.

Нова архітектоніка розвитку світу означає ствердження нових принципів організації й управління соціумом, змінюючи *мови влади*, змінюючи шкали пріоритетів. Нарешті, нову класифікацію “кращих людей”, їхніх соціально-природних якостей, але головне — *завоювання елітою свого статусу шляхом народного вибору*. Нинішня еліта віддалена від народу, оскільки досягла свого становища шляхом переключення законів “під себе” і правової казуїстики. Її головна мета і сенс — влада. Але для добрих справ в ім’я людей потрібні мораль, віра, розум. Для себе (егоїзму) потрібні убогі, обмежені, які лише при “хазяїні” чогось варті. І вони це знають, тому з такою увагою відстежують і знищують усе, що може їм заважати триматися “на плаву”. Саме звідси корупція, хаос, цинізм, аморальність.

Зрозуміло, розв’язання таких завдань не під силу традиційному мисленню, провінційному світогляд, розрахованому на завоювання авторитету в пересічних “баб Парасок”, хитромудрих “любих друзів” і “своїх хлопців”. Сучасне державне будівництво пов’язано з *інтелектуальним капіталом суспільства*, з *креативним лідерством*, можливостями культурної й моральної інтеграції, іншими факторами особистісного зростання і значимості, з потенціалом солідарності. Тільки так можна позбутися мороку, де народжуються Мінотаври.

...Політика була і залишається брудною справою. Інтелігент не спрямує її шляхом віри і любові. Справедливість, як і рівність, так і залишаються ідеалами, недосяжними для більшості. Так само кожній людині простіше котитися вниз, ніж іти вгору: простіше повзати, ніж літати. Простіше шукати підступи ворогів і масонів, ніж навчитися не смітити та їздити на зелене світло. Простіше повірити в приємно-втішний, хоч і обман, ніж узяти на себе відповідальність за все — хороше і погане — в історії своєї країни. *І все-таки* потрібно не захоплюватися “правом на безчестя”. Не варто дозволяти завченті істерії професійних словоблудів вводити себе в стан навіть короткочасної бездумності, йти шляхом їхнього бездуму. Рівень чіткості, довіри, конкретності, відповідальності, креативності, результативності, розумності — ось що складає харизму справжньої еліти.

● ЧИТАЧ ПРОДОВЖУЄ РОЗМОВУ

Віталій МАТЯШ,
журналіст

15 лютого громадськість відзначила 20-ту річницю виведення “обмеженого контингенту Радянської армії” з Афганістану. В Україні війну Радянського Союзу проти суверенної Республіки Афганістан більшість громадян ще не цілком усвідомила.

Під час відзначення таких дат, як кажуть, “радянського забарвлення” можемо констатувати живучість стереотипів радянської свідомості. На жаль, із вуст відомих громадських діячів чомусь не чуємо принципових оцінок закордонних інтервенцій, які здійснили збройні сили СРСР: 1956 року в Угорщині, 1968-го — в Чехословаччині, 1975-го — в Анголі, 1978-го — в Ефіопії та в Ємені. Агресії СРСР мали на меті принести до суверенної країни тоталітарну радянську модель розвитку суспільства.

Стійкість “афганського синдрому” в масовій свідомості пояснюється слабкістю державницького виховання громадян України, а також антидержавницькою пропагандою проросійських політичних сил, які мріють про відновлення імперії.

Радянські війська на території суверенного Афганістану було введено без офіційного оголошення війни. У грудні 1979 року Генеральна Асамблея ООН засудила військову агресію СРСР проти Афганістану. Радянське вторгнення спричинило громадянську війну, яка не вщухає досі. Попри величезні природні багатства, в Республіці Афганістан нині надзвичайно низькі соціальні стандарти життя.

Рішення керівництва СРСР офіційно не оголошувати війну проти Афганістану поставило військовополонених бійців 40-ої радянської армії поза законом. Отже, якщо ці військовослужбовці потрапляли у полон, то не підпадали під захист відповідних міжнародних конвенцій. Ісламські лідери Афганістану проголосили священну війну проти радянських окупантів — джихад, адже окупаційні війська були носіями комуністичної ідеології, що спо-

АФГАНСЬКИЙ СИНДРОМ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ

відувала атеїзм. До безбожників була по-ворожому налаштована більшість громадян, які віками сповідували іслам. Окрім того, радянські солдати й офіцери погано знали традиції афганського народу, що також викликало серед місцевого населення відряду й недовіру.

Як і в часи Другої світової війни, в період радянської авантюри в Афганістані Україна стала об’єктом кремлівських геополітичних домагань. За роки війни в Афганістані загинуло 3 360 громадян України, 8 000 стали каліками. Радянську інтервенцію в Афганістані маємо розглядати як один із злочинів комуністичної верхівки проти багатьох народів, зокрема й українського.

Після поразки в Афганістані зазнала краху найбільша у світі імперія, а паралельно розвалився й увесь “соціалістичний табір”. На пострадянському просторі з’явилися нові держави. Громадяни України нарешті зрозуміли, що їхні діти відтепер не воюватимуть за кордоном, відстоюючи імперські інтереси супердержав.

Радянська інтервенція в Афганістані призводила до мілітариза-

ції СРСР, погіршувала рівень життя громадян, спричиняла у суспільстві зростання протестних настроїв. Саме під час збройної авантюри демократично налаштована інтелігенція (здебільшого члени Московської та Української Гельсинкських груп) через “самвидав” заклікала до негайного припинення агресії. Серед політв’язнів брежнєвської доби це українські дисиденти Василь Лісовий, Юрій Бадзьо, Левко Лук’яненко, Михайло Горинь, Євген Пронюк, Євген Сверстюк, Василь Овсієнко й Оксана Мешко. Сьогодні українці можуть пишатися ними.

Про кожну війну слід говорити правду, хоч би якою гіркою вона була. Радянських військовослужбовців ідейно виховували у період застою. Тож чимало солдатів та офіцерів були морально підготовленими до мародерства, непослуху, крадіжок, презирливого ставлення до місцевого населення. Афганська війна лише виявила приховані вади радянської системи.

Моральний стан і норми поведінки певної частини учасників радянської збройної авантюри демонструють нині розсекречені про-

токоли судових засідань військово-го трибуналу 40-ої армії.

На командира роти розвідки українця Віктора Гапоненка за виявлену в бою мужність було підготовлено подання для присвоєння йому звання Героя Радянського Союзу. Але зірки Героя він так і не отримав. Солдати мотострілецької бригади, де служив Віктор Гапоненко, по-звірячому згвалтували жінок-афганок біля сусіднього кишлака, а потім повбивали всіх його мешканців, щоб знищити свідків. За цей страхливий злочин було відкликано всі нагороди для солдатів і офіцерів цієї частини, зокрема й подання на присвоєння звання Героя Вікторові Гапоненку.

Невдоволення тим, що солдат з армії Афганістану почав ухилитися від участі в бойових діях, радянський сержант К. убив його пострілом у потилицю. Після цього сержант привласнив 4,5 тисячі афганці (афганські гроші) та годинник. У процесі слідства К. заявив, що подарував годинник майору М. Годинник справді було вилучено у майора М.

Радянські дорожні патрулі часто грабували афганські автомобілі. Мотострілецькі й десантники грабували місцевих мешканців. Радянські прапорщики грабували своїх солдатів, продаючи афганцям військове майно, пальне й навіть боеприпаси.

За військові злочини та злочини проти людства, здійснені в Афганістані, у судовому порядку було покарано лише невелику частину радянських солдатів і офіцерів. Таких злочинів здійснювали тисячі, але їх було нелегко виявити й зафіксувати. Заручені колеса від радянських “КамАЗів” міняли на шкіряні афганські плащі чи на японські магнітофони, що на теренах СРСР вважали дефіцитом. Бували випадки, коли афганські автомобілі з насосами під’їжджали просто до радянських складів, де зберігали паливно-мастильні матеріали й зливали з бойових автомобілів і танків стільки солярки, скільки було треба. За це афганці платили радянським військовослужбовцям великі гроші.

Гадаю, що час оприлюднювати статистику військових злочинів, які здійснили радянські військовослужбовці в Афганістані.

Гнат БІЖИК,
просвітянин, м. Нова
Каховка Херсонської області

НЕПОКАРАНИ І НЕПРОЩЕНІ

Наш народ і досі потопає в морі комуністичного мракобісся. Сатанинський серп безжално впродовж десятиріч стинав не колоски пшениці, а голови тих, хто повинен був їх вирощувати. Важкий молот сатани добивав тих, кого називали цвітом нації. Мільйонні жертви нашого народу зробили його слухняним знаряддям у руках комуністичних вождів і вождиків. Та не це викликає здивування. Закожують у кайдани нерідко й героїв і, затуливши їхні роти кляпами, змушують замовкнути й під дулом нагана іти в потрібному катані напрямку. Дивує, як вдалося тих, хто вижив у вирі пекельних подій, зазомбувати, що жили вони в раю.

Отже, на комуністичних ідеологів і виконавців їхньої волі лягають два страшні злочини, які не прощають: знищення мільйонів українців і позбавлення багатьох із них найвищого дару Творця — вміння мислити й надавати об’єктивну оцінку подіям. Відповідальність за ті злочини повинні нести й сучасні спадкоємці комуністичної ідеології та її каральної машини, бо вони не зреклися спадкоємності попередників, не засудили їхніх злочинів, а навпаки, продовжують злочинну пропаганду, спрямовану на знищення українського народу як нації та його державності.

Та на цьому перелік злочинів комуністичної системи та її проповідників не закінчується. Постійний і поступове витоптування минулих основ і сьогочасних паростків української культури теж на совісті творців, керманців і виконавців комуністичної системи. Адже ще за нашої пам’яті почала згасати українська пісня, стихати український гумор, замовкла колядка та дійства, пов’язані з нею. Їхнє місце займала нерідко низькопробна російська попса, яку супроводжував недоулий гумор, де висміювали українця, його мову й традиції. На превеликий жаль, україноненависники продовжують робити це і зараз.

Не менш трагічні наслідки має злочинний план витіснення з усіх сфер ужитку української мови, фактичне її знищення. Переведення більшої школи на російську мову, звільнення учнів від вивчення української мови було непоправним ударом по намаганнях українців зберегти національні святини. Жорстокий прес знищував українську науку не лише забороною захищати дисертації українською мовою й викладати предмети у ВНЗ рідною мовою українців, а й різними постановами, рішеннями, розпорядженнями.

А якого нищівного удару зазнала духовність українського народу!

Дикунством і варварством упало на голови українства нищення шедеврів архітектури, якими були наші храми. У кінці 1920-х років було ліквідовано Українську Автокефальну Православну Церкву, знищено її духовенство, а 1946 року це повторилося і з Греко-Католицькою Церквою. Насильницьке насадження безбожництва змінило національний характер українців. Нинішня жорстокість, лицемірство, брехня і вбивства — наслідок атеїстичного виховання.

А що зробив із нами той брудний потік, який почав вульгаризмами вливатися в чисту ріку нашої мови! У XVII ст. в нашій мові були чотири лайливі слова: “чорт”, “дідько”, “собака” й “свиня”, а в наш час їх разом із матюками налічується вже п’ять тисяч.

А велике переселення народів хіба не треба записати до злочинів комуністичної верхівки? Палали в пожежах цілі українські села в Західній Україні, а їхні мешканці або згорали в полум’ї, або їх переселяли у далекі краї. А скількох родин позбавлено національного коріння внаслідок зміни кордонів, скільки антиукраїнського елементу оселено в українські села на місце знищених голодом українців!

Усіх злочинів комуністичної партії перед українським народом

не перелічити. Тому й дивуються інші народи, як ми й досі можемо терпіти всяких симоненків, морозів, вітренків, які проводять антиукраїнську діяльність. Тому завдання усіх українців та їхніх національно-патриотичних організацій — не тільки почати наступ на підриз нашої державності й самобутності, а й вимагати заборони злочинних партій і об’єднань.

Припускаємо помилки, не помічаючи антиукраїнські сили, а звинувачуючи в злочинах лише сталінський режим. Він був тільки новим витвором імперської політики Росії для захоплення нових земель і укоренення України. Адже це робила впродовж століть Росія безперечно. Тому не менш небезпечні для України партії, члени яких — агентурне втілення інтервенції. Більшість членів Партії регіонів проводить таку антиукраїнську політику. Тому часто вони знаходять спільну мову з комуністами, бо творять одну чорну справу: знищення України як держави, знищення українського народу як нації.

Тож об’єднаймося для боротьби зі злочинними антиукраїнськими силами. Було б добре, якби “Просвіта” очолила цю боротьбу, а союзників знаходила серед тих партій і організацій, які ще не роз’їла шовіністично-імперська баццала.

Богдан ЧЕРВАК,
провідник Київської міської організації ОУН

ОУН ЯК ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД НАЦІЇ

80 років з часу проведення Конгресу Українських Націоналістів

Сучасна публіцистика, а подекуди й наука, аналізуючи історичні події, що прямо чи опосередковано пов'язані з організованим націоналістичним рухом, виявляють невігластво під час оцінки фактів. Чомусь прийнято ототожнювати ОУН і УПА, а їх — з іншими військовими формуваннями, що діяли під час Другої світової війни, скажімо з дивізіїєю “Галичина”. Таке довірливе трактування історичних фактів ставить бар'єри на шляху об'єктивної оцінки історичних явищ, які подекуди відіграли вирішальну роль у здобутті й становленні Української держави.

Відновлення історичної справедливості вимагає об'єктивного висвітлення боротьби українського народу, з якою пов'язана діяльність ОУН. Історія ОУН — це цілий етап самостійницьких домагань українського народу, який мав величезний вплив на процес усамостійнення України на початку дев'яностих років.

ОУН постала у складних історичних і політичних обставинах. Поразка 1922 року УНР, окупація більшовицькою Росією України, відхід частини українських земель до Польщі, Чехословаччини і Румунії фактично означали втрату перспективи вибороти самостійну Україну. Українська політична еліта на початку 1920-х опинилася у стані кризи і розчарування.

Основні політичні й інтелектуальні українські сили перебували на еміграції. Їх кістяк становили загартовані в боях вояки і старшини української армії. На території Польщі й Чехословаччини почали утворюватися українські культурні й політичні центри, які мали зв'язок з поневоленою Україною і шукали оптимального розв'язання пекучих національних проблем.

Українську Військову Організацію було засновано 1920 року. Вона спиралася на українську військову традицію УНР, була дисциплінованою й користувалася авторитетом. На чолі УВО стояв полковник Євген Коновалець, колишній командир осадного Корпусу Січових Стрільців — частини Української Дієвої Армії.

1922 року серед українського воєнства в Ліберці та Йозофові (Чехословаччина) постала Група Української Національної Молоді. Головний акцент було зроблено на виховну й ідеологічну роботу, яку спрямовували на подолання радянської тенденції.

Восени 1925 року створилася Легія Українських Націоналістів на основі менших і дрібніших молодіжних українських організацій Чехословаччини. Центром Легії були Подебради, зокрема, місцева Українська Господарська Академія, де вирувало українське наукове і політичне життя. У Легії народилася ідея об'єднання розрізнених, але ідейно близьких організацій в одну монолітну і впливову силу, здатну визволити Україну.

Формування націоналістичних осередків відбувалося в Західній Україні. Перша така організація — Група Української Державницької Молоді — виникла у Львові 1925 року, до її створення причетна УВО. Організація швидко зростала чисельно, мала осередки майже в усіх навчальних закладах, проводила збори, поширювала націоналістичну літературу.

Тоді в Західній Україні існували легальні українські партії. Найвідоміша з них УНДО — Українське національно-демократичне об'єднання. Однак УНДО, як і інші українські партії, відкидала революційний шлях боротьби, часто займала угодівську позицію до окупанта, сподіваючись, що шляхом пошуку компромісів можна досягти поліпшення становища українців. Тому дуже часто між демократами й на-

Фото Олеса Дмитренка

ціоналістами виникали непорозуміння.

Наприкінці 1920-х постало питання про об'єднання в нову політичну силу, здатну підняти маси на боротьбу за визволення України. Розпочалися переговори між Групою Української Національної Молоді й Легією Українських Націоналістів. Було узгоджено ідейну платформу і схвалено статут Союзу Організацій Українських Націоналістів. 12 липня 1927 року скликано збори Союзу й обрано його Управу, яку очолив Микола Сціборський. Обидві організації поки що не саморозпустилися, а готували спільну конференцію, яка мала уніфікувати принципи націоналістичної ідеології.

Конференція відбулася в Берліні 3—7 листопада 1927 року. У ній взяли участь представники всіх націоналістичних організацій еміграції й України. Головним підсумком Першої конференції Українських Націоналістів було обрання Проводу Українських Націоналістів, до якого увійшли Євген Коновалець (голова), Дмитро Андрієвський, Володимир Мартинець та Микола Сціборський. Було створено секретаріат та референтури, засновано журнал “Розбудова Нації”. І хоч конференція заманіфестувала намір об'єднати організації, але не визначила, чи це має бути єдина структура, чи спілка окремих.

Друга конференція відбулася на початку квітня 1928 року в Празі. Окрім представників націоналістичних організацій, у ній взяли участь активісти преси, окремі особи. Головними проблемами були створення єдиної організації й ставлення до існуючих партій. Прийнято ухвалу, де зазначалося, що Провід Українських Націоналістів відмежовується від діяльності українських партій, які на той час були розсварені, часто ставали на шлях опортунізму і виявляли неспроможність вести революційну боротьбу за визволення України.

На конференції також було прийнято рішення провести Конгрес Українських Націоналістів, який завершив би створення єдиної організації.

Підготовка до об'єднаного Конгресу тривала довго. Було підготовлено проекти документів. Десять головних тем мали стати предметом роботи Конгресу: сучасний стан українського народу; засади українського націоналізму; український націоналізм та інші ідеології; державний устрій і дер-

жавна влада в Україні; соціальне питання в Україні; питання культури і релігії; економіка України; військова справа; створення Організації Українських Націоналістів.

Конгрес розпочав роботу у Відні 28 січня 1928 року і тривав до 3 лютого. У ньому взяло участь 28 делегатів і двоє гостей. На конгресі постала Організація Українських Націоналістів. Було обрано керівний орган — Провід Українських Націоналістів, який очолив Євген Коновалець і до складу якого увійшли Микола Сціборський, Дмитро Андрієвський, Володимир Мартинець, Юліан Вассиан, Микола Капустянський, Петро Кожевник, Любомир Костарів, головним суддею обрано Ярослава Дуба, головою контрольно-ревізійної комісії — Ярослава Моралевича.

Організація розгорнула діяльність у трьох напрямках: революційно-підпільному на окупованих землях; ідеологічно-виховному та політично-репрезентативному, тобто пропаганди української справи на зовнішньополітичній арені.

На українських землях ОУН діяла нелегально через законспіровану систему організаційних осередків.

У середині 1930-х років здійснило кілька бойових акцій, які виявили готовність ОУН до боротьби. Ліквідовано міністра внутрішніх справ Польщі Перацького, причетного до пацифікації українців. З державних польських установ вилучали гроші для революційної боротьби. ОУН ініціювала широкі саботажні акції, які підірвали польську економіку. Відбувалися збройні сутички з поліцією.

Авторитет ОУН серед народу зростав, але посилювалися репресії окупаційної влади. За підозру в належності до ОУН українці могли ув'язнитися до п'яти років. Для придушення національно-визвольного руху було відкрито концтабір “Берега Картузька”.

На кінець 1930-х мережа ОУН поширилася з Галичини і Волині на Буковину й Закарпаття. Окремі члени ОУН проникали в підрадянську Україну.

Широкого розмаху набула ідейно-виховна робота. ОУН видавала багато легальних і нелегальних друкованих матеріалів, які поширювали у всьому світі. В українських поселеннях Європи й Америки створювалися громадські організації, що підтримували ОУН, проводили пропагандистську роботу, організовували збір коштів. У 1930-х роках такі

організації діяли у Франції, Німеччині, США, Канаді, Бразилії, Аргентині, Парагваї та на Далекому Сході.

ОУН проводила активну зовнішньополітичну діяльність. У Європі засновували пресові бюро, які надавали об'єктивну інформацію про стан справ в Україні до іноземних газет та політичних інституцій Заходу. Вони існували у Лондоні, Женеві й Римі. Було налагоджено напівофіційні контакти з урядами багатьох країн світу.

У кінці 1930-х років відбулося дві події, які стали знаковими в історії ОУН. У травні 1938 року в Роттердамі було вчинено замах на голову Проводу Євгена Коновальця. Його здійснив більшовицький агент, який виконав доручення Сталіна.

Після смерті Євгена Коновальця, згідно з заповітом, Провід очолив полковник Андрій Мельник, соратник Коновальця з часів УНР та спільною праці в лавах УВО. У серпні 1939 року в Римі відбувся другий Великий Збір Українських Націоналістів, який офіційно затвердив Андрія Мельника на посаді.

Тим часом Європа жила у передчутті нової війни.

На Закарпатті діяли найкращі кадри ОУН, а тому незабаром ОУН охопила впливами політичне, економічне, культурне життя автономії. У лютому 1939 року проведено вибори до Союму Карпатської України, на яких перемогла коаліція самостійницьких сил, що її підтримувала ОУН. Але вже у березні 1939 року Німеччина окупувала Чехію. Словаччина проголосила незалежність під протекторатом Німеччини, яка віддала Угорщині Карпатську Україну. 15 березня 1939 року Союм проголосив повну державну незалежність Карпатської України. Натомість Угорщина ввела свої війська. “Карпатська Січ” понад місяць вела смертельну боротьбу з окупантами. Однак сили були нерівними, і Карпатська Україна не вистояла.

Карпатська Україна виявила справжнє ставлення німців до українського питання, тож ОУН самостійно почала готуватися до можливої війни, розраховуючи на власні сили, з двома окупантами: німецьким нацизмом і російським більшовизмом.

Напередодні війни в ОУН стався розкол. Група молодих націоналістів на чолі з Степаном Бандерою, яка після окупації Польщі Німеччиною повернулася з тюрем і була відірвана від діяльності Організації, в ультимативній формі почала дома-

гатися зміни тактики ОУН, а також усунення з ПУН кількох його членів. Конфлікт набрав гострих форм. Від ОУН відійшло середовище Бандери, яке у лютому 1940 року утворило “Революційний Провід ОУН” й прибрало собі назву ОУН-Р (пізніше — ОУН-Б; ОУН-СД).

Розкол ОУН послабив національно-визвольний рух, але не міг зупинити визвольної боротьби.

З початком Другої світової війни в Україні вирушили похідні групи ОУН, завданням яких була організація українського політичного, економічного, культурного й церковного життя.

Політичним виявом державницьких устремлінь став Акт 30 червня 1941 року, коли з ініціативи ОУН-СД у Львові проголошено Тимчасове Крайове Державне Правління. У радянській історіографії цей факт висвітлювали як антинародний. Тепер можемо стверджувати, що ця подія вийшла за межі німецької політики і більшовицьких планів. Акт 30 червня актуалізував політичну тактику орієнтації на власні сили.

Наступним кроком поневоленої нації стали події й політичні заходи, викликані функціонуванням Української Національної Ради — державного інституту, який в умовах німецької окупації став виразником інтересів української нації. УНРада була результатом державницьких змагань ОУН під проводом Мельника. У політичному сенсі діяльність УНРади, особливо її київського періоду, мала велике значення. Було розв'язано міф про нібито цілковиту підпорядкованість наддніпрянських українців московським поневолювачам і неготовність сприймати радикальні націоналістичні заклики. ОУН у взаєминах з УНРадою продемонструвала державотворчий потенціал, який, хоч і частково, але вдалося реалізувати в Україні. Драматичний період УНРади підтвердив соборницький характер визвольних змагань, його історичну тяглість. Після заборони діяльності УНРади в Києві її представники урочисто підписали Акт Злуки Київської УНРади з Національною Радою у Львові. До нього долучився Союм Карпатської України. Так постала Всеукраїнська Національна Рада.

Досягненням ОУН стало налагодження українського культурного і громадського життя у Києві: виходив тижневик “Українське слово”, функціонувала спілка українських письменників, інші громадські установи.

Активність націоналістичного руху не залишилася поза увагою німців. 1941 року у Львові ліквідовано Крайове правління, а 1942-го в Києві — Українську Національну Раду. Україною прокотилися масові арешти. Загинула відома поетеса Олена Теліга, у концтаборі опинилися Мельник і Бандера. Саме німецькі репресії дали могутній імпульс бойовим діям Української Повстанської Армії.

Якщо взяти до уваги, що активність похідних груп ОУН поширювалася на всі українські етнічні землі, а збройний опір не припинявся ще довго після закінчення Другої світової війни, то можна зробити висновок: ОУН і націоналістичний рух стали незаперечним свідченням немирущості національної ідеї й готовності українського народу її зброєю відстоювати ідеал національної самостійності.

Після війни основні сили ОУН виведено за кордон. В Україні залишилися глибоко законспіровані відділи, що не припиняли діяльності аж до відновлення незалежності 1991 року.

Фото Ксенії Гладішевої

КОБЗАРЕВІ ПРИСВЯЧЕНО

9 березня в Київському міському будинку вчителя відбувся літературно-мистецький вечір, присвячений 195-й річниці з дня народження Тараса Шевченка.

Привітав учасників голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Павло Мовчан. Виступив народний хор “Гомін” під орудою лауреата Шевченківської премії Леопольда Яценка. Високоенергетичне слово Шевченка звучало у виконанні народного артиста України Анатолія Паламаренка. Бурю оплесків викликав виступ

заслуженого народного ансамблю пісні і танцю “Дарничанка” (художній керівник Петро Андрійчук). Порадували глядачів народний вокально-хореографічний ансамбль “Зернятко” (художній керівник Раїса Заклецька), ансамбль народної музики “Будьмо” Київського національного університету культури і мистецтв (художній керівник професор Микола Голючек).

Програму урочистого концерту, яку підготував режисер Петро Андрійчук, складено на високому мистецькому рівні.

Фото Ксенії Гладішевої

Фото Ксенії Гладішевої

ДОРОГИЙ КОЖНОМУ СЕРЦЮ

Зоя ДІДЕНКО, голова міського об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, м. Хмельницький

Завершився оголошений правлінням Хмельницького міського об'єднання “Просвіти” конкурс творчих робіт до 195-річчя Тараса Шевченка.

Тему конкурсу “Вічний, як народ, наш Тарас” розкрили вчителі української мови та літератури загальноосвітніх навчальних закладів обласного центру.

Журі визначило переможців: М. Підмурняк, ЗОШ № 18; М. Тернецька, НВО № 5; Л. Даценко, СЗОШ № 21; О. Бурдельна, СЗОШ № 25; В. Шкорина, СЗОШ № 14; В. Поплавська, СЗОШ № 8; О. Бойчук, ЗОШ № 13; Г. Трачук, СЗОШ № 19; З. Гарієвська, СЗОШ № 1; О. Меленчук, СЗОШ № 12.

Переможці просвітянського конкурсу “Вічний, як народ, наш Тарас” відвідають Національний музей Тараса Шевченка, музей “Хата на Приорці”, покладуть квіти до пам'ятника Кобзарю. Супроводжуватиме хмельничан завідувачка відділу Музею, наша землячка Надія Наумова.

Поїздка здійснюється коштом Товариства, а організована спільно з управлінням освіти Хмельницької міської ради та Благодійним фондом “Карітас”.

Найкращі твори конкурсантів прозвучать у просвітянських програмах обласної телерадіокомпанії “Поділля-Центр” “Подільський передзвін” та “Свою Україну любіть”, їх надрукують у газетах “Проскурів” і “Подільські вісті”.

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження.
Початок у 2003—2008 рр., ч. 7, 9 за 2009 р.

Тарадай О. І., м. Червоноград
Львівської обл. 30,00

ДОРОГИ ІНШОЇ НЕ ТРЕБА...

До Міжнародного дня рідної мови Житомирська “Просвіта” спільно з інститутом філології та журналістики держуніверситету ім. Івана Франка організувала виїзд викладачів у райони, домовившись із керівництвом райдержадміністрації та відділами освіти.

Святослав ВАСИЛЬЧУК, голова Житомирського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Наша обласна “Просвіта” вже має досвід спілкування просвітян-викладачів держуніверситету ім. І. Франка з освітянами сільських та міських шкіл. Тричі ми організували виїзди викладачів у райони, домовившись із керівництвом райдержадміністрації та відділами освіти.

Виїзди приурочуємо, як правило, до Дня української писемності і мови та пошанування пам'яті Нестора-літописця. У поїздках беруть участь, окрім викладачів, члени правління обласного об'єднання “Просвіти”. Зустрічі з педагогами й учнями сільських шкіл особливо пам'ятні, бо коли в них був у гостях кандидат чи доктор наук, професор? Тож обмін думками корисний усім.

Такі зустрічі вже відбулися в Бердичівському, Черняхівському, Червоноармійському районах. На черзі був Любарський, куди правління “Просвіти” ухвалило виїхати до Міжнародного дня рідної мови.

Наша місія нині — покріпити у рідному слові юнь, школярів, нагадати про витоки, допомогти укріпитися в українстві. Адже відомо, що від того, наскільки в школі поставлено патріотичне виховання, яке зерно засіяли педаго-

ги в душі вихованців, залежатиме життєва позиція юнака та дівчини.

З директором інституту філології та журналістики Житомирського державного університету ім. І. Франка, доктором філологічних наук, професором, просвітянином Віктором Мойсієнком (ще студентом 1989 року був одним з організаторів першого осередку Товариства української мови ім. Т. Шевченка) узгоджуємо подробиці виїзду до Любара: мета, кількість викладачів і активістів “Просвіти”.

У кожній з 20 шкіл проводилося свято рідної мови, в якому ми взяли участь. Але спочатку зустрілися з керівниками району.

Мені випало побувати в Любарській середній школі № 1. Школа мурована, двоповерхова, хоч стара і затісна. Поруч споруджують новий корпус. Проте, як розповіла директор Валентина Кулик, не вистачає коштів, але в області обіцяють допомогти. Тоді школа значно розвантажиться, адже нині тут вчать в дві зміни.

“Свято рідної мови” відбувається у фойє на другому поверсі. На стінах — фотомонтажі, виставки, присвячені рідній мові. Дітей зібралось зо три сотні. Вони зосереджені, пройняті святковим настроєм.

Учні підсумували: народ живе в мові, носій якої — кожен із нас. Від нас залежить, як ми плекатимемо рідне слово. Адже мова зникає не лише внаслідок заборон, а й від того, що нею перестають розмовляти.

Вчителі-мовники Лариса Головка, Раїса Поліщук, Катерина Паламарчук, Тамара Мищенко занепокоєні, що не лише на сході та півдні України витісняється українська мова з ужитку, а така тенденція спостерігається і в містах Центральної та Північної України. На жаль, і в нас в області: в Житомирі, Бердичеві, Новограді-Волинському, Коростені, Овручі та Коростишеві. В нашій країні має вільно і природно домінувати державна, наша рідна українська мова. Адже в мові нація заковує історію, досвід, здобутки культури, духовну самобутність. Тому знати, берегти і примножувати рідну мову, культуру — обов'язок кожного громадянина.

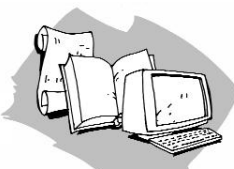
Вчителі, учні говорили палко, натхненно. На завершення заспівали пісню Тараса Петриненка “Україно”.

У цій школі, до слова, підібрався кваліфікований колектив педагогів. Свідчення тому — успіхи учнів у конкурсах, олімпіадах районного й обласного рівня. Щороку тутешні учні стають призерами конкурсу мовознавців імені Петра Яцика.

Я побажав успіхів вчителям у вихованні молодих наших паростків, а учням — завжди бути українцями, пишатися цим, нести рідну мову, культуру з гордістю і гідністю, щоб передати цей скарб дітям, онукам і правнукам. У тому — наше життя, наше теперішнє і майбутнє.

МОВО, БУДЬ! МОВО, ЖИВИ І ЖИВИ!

У Великій студії концертно-студійного комплексу Національної радіокомпанії України відбулося літературно-мистецьке дійство — прямию передачею циклу “Радіо “Культура” представляє”. Програма присвячена 20-річчю утворення Товариства української мови, і девізом її стали слова Олеса Гончара: “Мово, будь! Мово, живи і живи!”

У виступі Бориса Олійника стрижневою була така думка: в Українській державі ми забезпечили належні права усім мовам, усім народностям. Тож пора вже подумати про себе і спільно навести лад у власному домі, де українці мають стати повновладними господарями.

Устами молодого публіциста, завідувача відділу критики журналу

“Всесвіт” Дмитра Дроздовського промовляло майбутнє. Щоб позбутися кількостолітньої духовної кризи, утвердити в світі Україну як державу з багатовіковою культурою і літературою, потрібно передусім подбати про переклади мовами світу найкращих надбань літератури, створення українських центрів. Сьогодні у книгарнях США, Англії, Німеччини, Франції, Іспанії ви знайдете Достоєвського і Толстого, але там нема у перекладах навіть Т. Шевченка. Нездатність донести світові вершинні здобутки нашої нації робить її непочутою. Людські амбіції українських політиків часто переважають над їхнім обов’язком утверджувати Україну.

Цікавими були виступи відомих кінорежисерів і громадських діячів Лео-

ніда Мужука і Юрія Іллєнка, мовознавця Лариси Масенко, професора Івана Ющука, народного депутата України, голови ВУТ “Просвіта” Павла Мовчана.

Павло Мовчан вручив мовознавцеві, депутату Львівської обласної ради Ірині Фаріон диплом і медаль лауреата Всеукраїнської премії ім. Б. Грінченка. “Чия мова — того й влада, чия влада — того й мова”, — такою була чільна думка виступу І. Фаріон. Вона закликала активніше, рішучіше відстоювати своє право на духовну свободу і незалежність, змусити владу в Україні бути справді українською.

Гарним доповненням творчого дійства, яке вела лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, головний редактор газети “Слово Просвіти” Любов Голота, був виступ родинного квартету бандуристів Яницьких.

ПАМ’ЯТЬ ВОДИ

Борис ОЛІЙНИК

О, Пам’яте Води!
Прости і одведи:
Ми стільки переписували рід свій,
Що вже й не знаєм:
звідки ми й куди,
Заплутавшись у хащах
лицедійства.

Гей, Водо із глибин,
коли рождався світ,
Ти Пам’ять бережеш
со днів світотворіння!
То вглянься ж чесно
у життєпис свій,
Народе,
не минувши світла й тіні!

Хай не ляка тебе безодня глибини.
Ти зри, Народе, і не бійся правди,
Що корінь твій — з тієї давнини,
Де не було ще Риму і Еллади!

Ти — нелінь — дуб,
що неба дотика.
Твоє насіння — у вселенським русі.
Твій образ виден в рисах козака,
І в профілі смаглявого індуца.
Ти дістаєш чолом
Чумацький Шлях,
Ти мав би йти
не метушливо й мудро,
З Карпат по Гімалаї звівши стяг,
Омитий водами
Дніпра і Брамипутри.

Чого ж спинивсь
з півкроку до мети
В найкращу пору золотого волі?!

Пильніш приглянь до Пам’яті Води:
до Пам’яті Води:
Тобі ж давно всміхнулась горда
Доля!

Гряди! Уже Геракл,
вчинивши здвиг,
Розсунув скелі, як врата до саду.
І Гера стелить степ тобі до ніг,
І сурми славу
провістять з Багдаду.

Облиш плачі!
Рамена розгорни
Від Ган’гу по святі Дніпрові води.
Світ зачекавсь на празнику весни,
Який без тебе
розпочать не годе!

ТИСЯЧОЛІТНІЙ ГОЛОС ПРЕДКІВ

Іван ЮЩУК,
професор,
член Центрального правління
ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Дорогі українці, донеччани й закарпатці, одесити й чернігівці, черкаські й земляки-волинці, усі, хто слухає цю передачу, пам’ятаймо пророчі слова чеського просвітителя XIX століття Йосипа Юнгмана: “Живе мова — живе народ, вмирає мова — вмирає народ”.

Двадцять років тому, створюючи Товариство української мови імені Тараса Шевченка, ми знали й добре розуміли це.

Чому у 80-х роках минулого століття в Українській Радянській Соціалістичній Колонії, де все “благоденствувало”, де відбувався не чуваний досі “розквіт” української соціалістичної культури й української соціалістичної мови (це я цитую), нам раптом заважало створювати Товариство української мови?

Щоб це краще було зрозумілим, особливо нашим молодим слухачам, процитую уривок із щоденника першого секретаря ЦК КПУ у 60-х — на початку 70-х років Петра Юхимовича Шелеста. Ось його записане ним свідчення про одне із засідань Політбюро ЦК КПУ — найвищого тоді органу благоденствуючого СРСР:

“Секретар ЦК КПУ Сушков: “А взагалі, я повинен сказати вам, що на Україні далеко не все гаразд —

уся Україна говорить українською мовою!”

Я аж оторопів: “А що, вона має турецькою розмовляти чи як?”

Тут підключається Демічев, секретар ЦК КПУ: “І взагалі, там у Шелеста українізацією займаються!”

Знову не витримує: “Де в Шелеста? Ніякою українізацією не займаються. Є і російські школи, є і українські школи — на превеликий жаль, українських шкіл менше”.

Демічев: “А Шевченко в них — кумир”.

Тут мене прорвало: “Так, Шевченко в нас кумир. Його і в нашій країні, і за кордоном вважають демократом, геніальним поетом”.

Сушков: “Узагалі у вас на Україні багато проявів націоналізму”.

Я оторопів: “У чому прояви націоналізму? Це ж звичайні сталінські ярлики”.

Демічев: “А в тому, що багато українською мовою говорять, і в тому, що Шевченка надмірно шанують”.

І Сушков його підтримав”.

Ось так, як чуєте: українська мова — це націоналізм, антирадянщина. А антирадянщину слід нещадно викоринювати. І всіляко викоринювали. А дехто ще й тепер, уже в незалежній Україні, виконує настанови сушкових і демічевих.

Будьмо пильні! Відомо ж: нема мови — нема й народу. Де тепер такі немалі слов’янські наро-

ди, як лютичі, бодричі, хто про них знає? Де колись грізні народи обри й хозари? Їхні генетичні нащадки живуть, а їх як народу нема, бо нема їхньої мови і їхньої культури. І нашому народові кремлівські вожді — російські шовіністи — готували таку саму долю бодричів та хозар.

Товариство української мови, його ентузіасти, розуміючи цю істину, не за гроші, не за посади (іх і тепер у них нема), не заради слави робили й роблять усе, скільки вистачає сил, щоб відвернути від нас, українців, від наших дітей та онуків загрозуючу знищення нас як народу, як нації.

Товариство української мови, яке згодом прийняло назву Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка, відіграло важливу роль у консолідації національно-свідомих сил під час виборів до Верховної Ради України 1990 року, яка проголосила спочатку суверенітет, а потім і незалежність України. Товариство було організатором величного святкування 500-річчя українського козацтва, патріотичного походу по Україні “Дзвін-90”, вшанування пам’яті Героїв Крут, провело в Харкові на початку 1993 року першу в Україні наукову конференцію, присвячену трагедії українського народу — Голодомору 1932—1933 років, стало ініціатором акції “Передаймо нащадкам наш скарб — рідну мову”, започаткувало фестивалі української пісні “Червона рута” тощо. А коли Леонід Кучма, вступа-

ючи на посаду президента, пообіцяв, що запровадить другу державну мову в Україні, Товариство скликало конференцію всіх небайдужих “Мова державна — мова офіційна” й тим відвернуло цей підготовлений українофобом Табачником антиукраїнський зашморг.

Дорогі українці, ніхто за нас не побудує нам справді українську державу — ні американці, ні німці, ні тим паче колишні московські колонізатори та їхні поплічники, які й тепер ще при владі в Україні. Пам’ятаймо: держава будується насамперед у свідомості людей. І починається вона з мови й культури. Бережімо свою мову й культуру, захищаймо їх. Єдина мова, спільна культура й спільні традиції єднають людей. А єдність — запорука успіху. Це не красиві слова. Згадаймо голосування 1991 року, згадаймо Помаранчеву революцію. Там була бодай тимчасова, ситуативна, але все-таки єдність. І був успіх. Але нас так чи сяк усе намагаються роз’єднати.

Українська мова — це тисячолітній голос наших предків. Той, українці, повертаймося до неї, розмовляймо нею — всупереч сушовим і демічевим, які й досі не перевелися, бо завданням їхнім було і є знищити нашу мову й культуру і зробити нас підлеглими Московської імперії. Хай колишні колонізатори знають: Україна — українська держава, а не російська колонія, не московська провінція.

Михайлина БОДНАР,
м. Івано-Франківськ

Ціла плеяда юні прибула на літературно-мистецьке свято “Мова моя солов’їна” у Народний дім “Просвіта” м. Івано-Франківськ, що присвячувалося Міжнародному дню рідної мови. І не просто юні, а творчої молоді, яка пише вірші, складає музику, дорожить рідною мовою. Зголосилося взяти участь у святі понад п’ятдесят учнів. Здебільшого їхні поезії про любов до Батьківщини, до її історії, природи, культури, традицій і мови. Учасники свята — молодецька, яка горнеться до “Просвіти”, як, наприклад, Богдан Блендюк, учень 9-Б класу ЗОШ № 16.

Тепло сприйняв зал талановиту Іринку Грибовську з Угринава — лауреата другої премії районного конкурсу рідної мови ім. Петра Яцика (2007, 2008 рр.). Вона — неодноразовий переможець конкурсів художнього читання. На Всеукраїнському конкурсі “Найкращий читець України” посіла II місце. Друкувала власні вірші у сільському часописі. На цьому святі вона теж дек-

«МОЛИТВА ДО МОВИ» ДИТЯЧИМИ УСТАМИ

ламувала свої вірші та виконала під бандуру пісню, до якої написала музику, “Про Україну” (керівник Галина Вівчаренко).

Соломійка Карпів прийшла на свято з батьком отцем Романом. Вірші пише переважно на духовну тематику. Брала участь у конкурсі композиторських талантів, який проводив журнал “Пізнайко”. Гарно репрезентували свою школу-лицей № 23 вихованці студії піітики під керівництвом Валентини Пащинської, а також учні Богдана Герой, Леся Бебешко та Богдана Костробиї.

Навчають дітей писати вірші й у Бурштині. Голова місцевої “Просвіти” Орест Чайківський на свято привіз із вихованцями студії піітики Валентиною Наконечною, Тетяною Борисенко, Ольгою Угринок, Христинною Воробчак і Наталією Долішньою.

Добре підготувала до свята мови учнів учитель музичного мистецтва школи-лицею № 23 Тетяна Шиптур. Дуєт “Соломія” у складі Ольги

Борин та Олександрі Бусько — лауреати Всеукраїнського конкурсу патріотичної пісні “Сурми звитяги”. У складі делегації художньої самодіяльності нашого міста побували і виступили у місті Нова Суля (Польща). Ольга Борин — лауреат вокальних конкурсів “Пісенний вернісаж”, “Захід-шоу XXI століття”, “Карпатські соловейки”. Гості свята аплодували їм за пісню “Дощик”.

ЗОШ № 25 теж багата на юних поетів, бо надихає їх на любов до рідного слова вчитель української мови і літератури, голова первинного просвітнянського осередку Василь Костюк. Тому учні Василя Костун, Діана Кушнір та Анна Садохта добре розуміють, що ставлення до рідної мови має бути таким, як до рідної матері: її люблять не за принади чи вигоди, а за те, що вона — мати.

У народі кажуть, що саме в молитві закодоване розуміння будь-якого явища. На святі “Молитву до мови” Катерини Мотрич прочитала

випускниця ЗОШ № 25 Ірина Стецька. Тепер вона першокурсниця філологічного факультету Прикарпатського університету ім. В. Стефаніки, учасниця літературних читань “Розкрилля душі”. Дівчина прочитала і власний вірш “Мова моя рідна”.

А Марина Гайдичук — учасниця трьох міжнародних конкурсів рідної мови. Зараз готується до обласних конкурсів “Водограй” та “Дивосвіт”. 2007 року дівчина добилась першого місця в області, за що тоді міністр освіти і науки Станіслав Ніколаєнко нагородив дипломом. Тут на просвітнянській сцені вона знову виступала зі своїм викладачем Зоряною Валіхновською.

Тепло прийняли на літературно-мистецькому святі юного поета, одинадцятикласника ЗОШ № 7 Назара Ковалю, який майстерно прочитав власний вірш. Варто відзначити художнє читання й одинадцятикласниці ЗОШ № 1 Інни Калугіної,

яка прочитала уривок з твору Павла Загребельного “Роксолана”. У цій школі теж є обдаровані учні, які пишуть вірші, — Ганна Кухарська, Ольга Калугіна та Ольга Василик.

Учасниця міжнародних конкурсів Оксана Микицей, учениця ЗОШ № 23, виконала пісню “Квітуча Україна”. Справді, якщо у нас є ще такі діти, то наша земля квітнута.

Юних поетів, композиторів і виконавців слухали не лише ровесники, а й мали можливість оцінити член Національної спілки письменників України Іван Гаврилович, поетеса, член Національної спілки журналістів України, лауреат премії імені Маріїки Підгірянки та Всеукраїнського літературно-поетичного журналу “Артеккультура” Любомира Гавриліва, письменник, публіцист Теофіл Віноградник.

Привітали учасників свята голова обласної “Просвіти” Петро Арсенич і заступник голови міської “Просвіти” Василь Романко.

МОВНА НОРМА: ЗНИЩЕННЯ, ПОШУК, ВІДНОВА

Ірина ФАРІОН,
м. Львів

Продовження.
Початок у ч. 48, 49, 50, 52
за 2008 рік, ч. 3, 6 за 2009 р.

Для нас важливі функційно-практичні характеристики наголосу, що беруть участь у розрізненні лексичних або граматичних значень слова, у виразності та нормативності наголошення. З огляду на це пропонуємо виділити такі групи наголошення слів:

- **нормативне наголошення різних наголосових типів різних частин мови;**
- **подвійний (варіантний) наголос;**
- **словорозрізнювальний наголос;**
- **форморозрізнювальний наголос;**
- **діалектний наголос;**
- **інтерферентний наголос;**
- **складні випадки наголошення у запозичених словах.**

1. Нормативне наголошення різних наголосових типів різних частин мови:

а) віддієслівні **іменники** середнього роду на **-анн(я)**, що мають більш як два склади, здебільшого зберігають місце наголосу тих інфінітивів, від яких вони утворені: **завдати — завдання, навчати — навчання, читати — читання**. Нечисленні винятки зумовлені аналогією: **видати — видання, вигнати — вигнання, визнати — визнання**, але зобов'язати — зобов'язання. Варто знати, що під західноукраїнським впливом у тридцятих роках поширилось наголошення **питання**, а також **визнання, завдання, навчання**. Як зауважує блискучий знавець української мови С. Караванський, у такому наголошенні важко не визнати рації за мовцями, позаяк це не суперечить українським наголосовим моделям (порівняй **спання, знання, брання**) [9, с. 22—23]. Інакше кажучи, хитання наголосу в трискладових іменниках між наголошенням середнього і кінцевого складу **визнання — визнання** пов'язане із давньою боротьбою двох наголосових тенденцій, у якій, з огляду на теперішню кодифіковану норму, набула чинності тенденція середнього (суфіксально-го) наголосу.

Окремо виділяв наголошення слів **запитання** і **запитання** видатний учений Л. Булаховський. Таку варіантність він пояснював виявом особливостей наголошення у південно-східних (**запитання**) і південно-західних (**запитання**) говорах. Ю. Шевельов підкреслював, що **накореневий наголос (запитання)** — Авт.) у цій категорії слів становить у Галичині норму [46, с. 132]. На думку сучасного дослідника української наголосової системи В. Винницького, попри те, що теперішні словники не визнають акцентних варіантів іменни-

ка **запитання**, практика має підстави правити за літературну норму: **запитання** — рекомендований наголос і **запитання** — прийнятний (розмовний) [3, с. 349; 4, с. 218];

б) відприкметникові **іменники** із суфіксом **-ин(а)** в однині зі значенням місця, простору, території та абстрактних понять мають наголос на закінченні: **величина, височина, низина, новина, площа, речовина, садовина, чужина** (але **городина**);

в) **іменники** жіночого роду із суфіксом **-к (-ечк-, -єчк-, -очк-) у формах множини** (сюди належать дво-, три- і чотирискладові слова) отримують наголос на закінченні: **книжки — книжки, копійки — копійки**. Вперше на цю наголосувальну опозицію між числами в іменниках аналізованого типу української мови як своєрідне, відмінне від усіх слов'янських мов явище звернув увагу Р. Брандт. Така опозиція дає можливість відрізняти родовий відмінок однини від називного множини [цит. за: 4, с. 172]. Проте функціонування в нашій мові такої тенденції не виключає можливості закріплювати подвійне наголошення, а в деяких випадках — і коренево: **бочки — бочки, кульки — кульки, але канарки**. З огляду на частоту вживання, особливого коментаря потребує наголошення іменника **помилка**. Із другої половини XVII століття це слово має подвійний наголос **помилка**. З огляду на сучасну норму, **рекомендованим** слід вважати префіксальний наголос і **прийнятним** — кореневий в однині. У словоформах множини це слово починають уживати з наголошенням на закінченні з другої половини XIX століття, і таке наголошення нормативне зараз [4, с. 181];

г) іменники чоловічого і жіночого роду із **префіксами (приростками) ви-, від-, за-, на-, над-, недо- об-, пере-, під-, по-, при-, про-, роз-,** утворені безафіксним способом від дієслів та суфіксальним способом (рідше префіксально-суфіксальним), здебільшого наголошували на префіксі. Це підтверджують найдавніші пам'ятки: **випадок, витрата, вислуга, загадка, наклейка, налічка, наліпка, не-**

догризок, недогарок, недобиток, перепад, перекупка, переспів, перепустка, перестрах, позначка, призов, приписка, прошарок, розпірка.

У XIX—XX століттях виразно засвідчена тенденція пересунення наголосу з префікса на корінь: **похід, прохід, перестрілка, переляк, напій, заробіток**, а також творення подвійного наголошення: **відбиток, заворот, напасть, зачин, просвіт, розвій, розбіг, приріст, затримка** [4, с. 91].

С. Караванський у такій тенденції вбачає російськомовний вплив, зокрема у слові **подушка**, яке за чинною нормою слід наголосувати **подушка**. Учений зауважує, що слід пильніше придивлятися до **“переголошених”** окупантами слів і звертатися до лексикографічних праць минулого [9, с. 17]. Цікавим є спостереження Ю. Шевельова щодо наголошення іменника **уряд**. У словниках Б. Грінченка і Г. Голоскевича це слово має тільки накореневий наголос: **уряд**. Підтверджує це і творчість М. Старицького: **“По прихожих суддів і уряду”**. Закріплення в мові цього слова із префіксальним наголосом — це очевидний вплив Галичини, де префіксальний наголос відчутно переважав: **довіз, привіз, прихид, похід, прохид, переворот** [46, с. 133];

г) односкладові **іменники**, сполучаючись із числівниками **два, три, чотири**, зберігають місце наголосу початкової форми: **два голи, чотири склади, три шляхи, два дахи**. Чи не найкраще це засвідчують приклади із Шевченкової поезії.

Ой три шляхи широкії
Докупи зійшлися.

Не вертаються три брати.
Плаче стара мати...

д) непохідні **прикметники** наголошують на закінченні: **легкий, новий, старий, тонкий**, що є беззаперечним впливом галицького наголошення, попри цілковите панування у східноукраїнських говірках наголосу на корені: **новий, старий** [46, с. 136]. Похідні суфіксальні та префіксально-суфіксальні прикметники мають наголос зрідка на

Ірина Фаріон

префіксі, здебільшого на корені, суфіксі й закінченні: **підлітковий; виразний, визвольний, двоколірний, двоголісний, договірний, доларовий, зручний, зустрічний, кавовий, камінний, католицький, корисний, меблевий, ненависний, недоторканий, пекарський, персічний, поміщицький, ринковий, світоглядний, стовідсотковий, фірмовий, цілий;**

безгрошевий, багаторазовий, безстроковий, дворазовий, домова (книга), жаданий, контрактовий, кредитовий, крицевий, мармуровий, податковий, пологовий, профспілковий, тришаровий, цукровий, шовковий, ярмарковий;

безгрошовий, валовий, гуртовий, дозвільний (який дозволяє), житловий, істівний, льодяний, маршовий, мовчазний, обтічний, судовий, текстовий, торф'яний, фаховий, хутровий, цегляний, центровий, цеховий, цифровий, цілодобовий, цільовий, чарівний, черствий.

До своєрідної наголосувальної ознаки української мови, на відміну від інших слов'янських мов, належить рухомий наголос у присвійних прикметниках на **-ин**, що мотивовані іменниками жіночого роду І відміни. Такі присвійні прикметники і власні назви наголошують на закінченні в однині й у множині: **вдовин, вдовина, вдовине, вдовині; доччин, доччина, доччине, доччині; кумин, кумина, кумине, кумині; Хомин, Хомина, Хомине, Хомині** [4, с. 311];

е) своєрідність наголошення **дієслівних форм** зумовлена не лише їхнім походженням та морфемною будовою із провідним тематичним суфіксом, а двома різними діалектними тенденціями: у **південно-східних і північних діалектах** усталено наголошення на закінченні, а в **південно-західних** — на корені, яке і досі повсюдне у розмовному мовленні всупереч нормі на кшталт **дали** замість **дали, роблю** замість **роблю**. Така диференціація розпочинається з другої половини XVIII століття, хоч вона сягає набагато глибших часів [4, с. 361]. У межах змінюваності дієслова є три наголосувальні типи: постійний наголос на корені: **бесідувати, гоїти, жевріти, ненавидіти, нівечити, снідати**; наголос переміщується в межах суфікса основи: **торжествуєш — торжествувала**; наголос на суфіксі інфінітива: **вживати — вживала**.

Існують такі головні приписи дієслівного наголошення: склади у дієслівних закінченнях **-ет-, ем-** не наголошують: **перейдемо, перейдете, сміємося, смієтесь**; двоскладові інфінітиви з нульовим су-

фіксом (основою на приголосний) мають кінцевий наголос: **вести, нести, брести** (але **бити, мити, тліти**); префіксальні інфінітиви на **-вісти** мають подвійний наголос: **відповісти, доповісти, розповісти**; двоскладові дієслівні форми першої особи однини теперішнього часу мають кінцевий, а не кореневий наголос: **ношу, ходжу, пишу, кажу**; двоскладові родові дієслівні форми минулого часу мають кінцевий, а не кореневий наголос: **була, взяла**.

Отож, система дієслівного наголосу менше піддалася галицьким впливам, попри те, що західноукраїнський наголос у парадигмі теперішнього часу набагато простіший: без перенесень або послідовно кінцевий (**держу — держиш — держать, варю — вариш — варять**) або послідовно накореневий (**прошу — просиш — просять, вожу — возиш — возять**) [46, с. 136].

Проблемне наголошення **дієприкметникових і дієприслівникових форм** цікаве у їхньому зіставленні з **прикметниками та дієприслівниками**, зокрема: **варений, печений** — дієприкметник; **варений, печений** — прикметник; **лежачи, стоячи, сидячи** — дієприслівники, а **лежачи, стоячи, сидячи** — прислівники: **не читай лежачи — не читай, лежачи на канапі; президента зустріли стоячи — стоячи біля вікна, чекали на гостей**. Таке розрізнення закріпилось у сучасних словниках, працях і поетичній практиці XX століття [4, с. 405];

є) наголошення **прислівника** залежить від його будови. **Префіксальні** прислівники мають наголос на **префіксі**: **будь-де, врозтіч, казна-як, навзناк, навч, хтозна-чим**; **на корені**: **відгоди, напоказ**. **Префіксально-суфіксальні** прислівники наголошують на **префіксі**: **знаскоку, зозла (зізла), наглухо, намертво, напихваті, начисто, донесхочу**; **на корені**: **допізна, завидна, звисока, завбільшки, заввишки, завдовжки, зсередини, помоему, по-своєму**; **на суфіксі**: **разом, завчасу, поблизу, передусім, по-старому**. Прислівники **суфіксально-будови** мають наголос на **корені**: **високо, глибоко, дешево, передом, плавом, разом, широко**; **на суфіксі**: **голяка, гуртом, урочисто, цілком**. Прислівники, утворені способом складання, мають наголос на сполучному голосному: **воднораз, водносталя, водночас, насамкінець**.

Подвійний (варіантний) наголос різних частин мови

З огляду на складність наголошення, різні діалектні традиції й тривалість нормування, низка слів має **подвійний (варіантний)** наголос (див. табл.).

Далі буде.

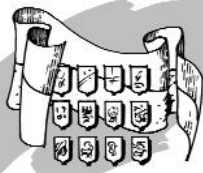
Література

3. Булаховський Л. А. Наголос // Вибрані праці в п'яти томах. Том другий. Українська мова. — Київ, 1977.
4. Винницький Василь. Українська акцентна система: становлення, розвиток. — Львів, 2002.
9. Караванський Святослав. Секрети української мови. — Київ, 1994.
16. Мовчун Л. Стереотипний образ української мови // Дивослово. — 2004. — № 2.
31. Сербенська О., Волощак М. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем. — К., 2001.
35. Соссюр Фердинанд де. Курс загальної лінгвістики. — К., 1998.
36. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. — К., 1969.
46. Шевельов Юрій. Внесок Галичини у формування української літературної мови. — Львів — Нью-Йорк, 1996.

Таблиця

Іменники	Прикметники	Дієслова	Прислівники
безвихідь	беззахисний	відповісти	байдуже
відчай	весняний	відзначити	відтоді
громадянин	вітчизняний	вразити	врозріз
договір	вогняний	сивіти	завжди
доповідач	допоміжний	юрмитися	навскіс
зачин	затишний	ятрити	навпіл
звичай	зимовий		надвоє
користь	картопляний		наприкінці
оглядач	капустяний		нарівні
перевірка	подарунковий		наскрізь
пережиток	повітряний		часом
прожиток	чималий		натроє
просвіт	ясний		

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Давно відомо, що провінційність — поняття не географічне. І віддалена від столиці місцевість може бути справжнім осередком духовності. Прикладів безліч. Хіба ж сто років тому непоказний будинок Михайла Коцюбинського в невеличкому тихому Чернігові не був таким осередком? Довкола цього будинку гуртувалися не лише земляки Микола Вороний чи Павло Тичина. Тяжили до нього чи не всі найкращі українські літератори: досить прочитати листування Коцюбинського з Іваном Франком чи Лесею Українкою. А хутір Мотронівка ще одного національного титана духу Пантелеймона Куліша! А серце української драматургії хутір Надія!

Яка ж провінція 70-тисячний районний центр Прилуки на Чернігівщині, коли тут вийшов друком енциклопедичний довідник “Прилуччина” обсягом понад 600 сторінок. Давньослов’янське, а згодом козацьке місто над річкою Удай ніколи не відчувало комплексу провінційності.

Не мандрувати мемо сторінками довідника. Історія продовжується в сьогодні.

Катерина Карашук

СТОЛИЦЯ МОЯ, ПРИЛУКИ

Позаторік зусиллями й коштом уродженця міста, нині успішного російського бізнесмена-мецената Юрія Коптева було відкрито пам’ятник Тарасові Шевченку. Торік завдяки Юрієві Коптеву реконструйовано Театральну площу і відкрито на ній пам’ятник Миколі Яковченку, знаменитому прилучанинові. Почав виходити просвітнянський культурологічний журнал “Фортеця”, а це майже сто змістовних сторінок

чудово оформленого видання.

Ще одна землячка, доктор наук, професор столичного університету Ірина Матяш ініціювала Всеукраїнський конкурс юних акторів імені Миколи Яковченка, перемогли на якому прилучани. Відзначила 75-річчя заслужений майстер народної творчості України Катерина Карашук, що її вишивками захоплюється світ.

Це лише кілька штрихів сьогодення духовної

не-провінції. Восени в місті відбулося грандіозне дійство — Перший міжнародний Воздвиженський ярмарок. Козацький край здавна відомий ярмарками. У Прилуках вони проходили чотири рази на рік. Відновлено їх у часи незалежної України. Але вперше ярмарок був міжнародним. І це не лише бізнесова акція — промислова виставка, інвестиційний форум. То було і свято народних талантів, адже лише на участь в “місті майстрів” подали заявки близько двохсот майстрів народної творчості з усієї України. А на фольклорному святі, окрім українських колективів, виступали ансамблі з Польщі, Вірменії, Білорусі, Росії. Знову пройшов книжковий ярмарок “Письменники за прилавком”. А ще відбулося відкриття оновленого Прилуцького історико-краєзнавчого музею, який після десятиліть перебування в тісному церковному приміщенні переїхав у прекрасний, щойно відреставрований старовинний будинок кінця XIX століття в центрі міста.

Ось такі непровінційні новини зі справжнього осередку духовності, якими так багата Україна.

ВИШИВАНИМИ СТЕЖКАМИ

Людмила СМИК,
м. Прилуки

Українська вишивка полонила Валентину Макаренко ще в ранньому дитинстві.

Гортаючи жіночі журнали, розглядала химерні візерунки плетива та вишивки, а потім довгими зимовими вечорами терпляче опановувала прадавнє мистецтво. Воно захоплювало дедалі більше, тож і сама не помітила, як з’явилися у хаті посібники з вишивання, різноманітна література. Вишивання і плетіння для Валентини Іванівни — це заняття для дозвілля. “Вишиваючи, відпочиваю”, — зізнається.

Її неповторні вишивки прикрашають квартиру. “Ось цюмо візерунку 120 років, — вишивальниця розгортає оригінальну серветку. — Він дивом зберігся у моєї знайомої Галини Черкасової”. Із самобутніми виробами гармонують різнобарвні квіти на підвіконнях і велика бібліотека — інші давні захоплення прилучанки. Читати любила з дитинства. Ще навчаючись у Черкаському педагогічному інституті, почала надавати перевагу серйозній літературі, історії й філософії. Відкрила для себе Маркеса та Борхеса, а згодом — і Коельо. Книги та квіти надавали поруч: і коли жила на Донбасі, куди потрапила за направленням, і коли через кілька років разом з чоловіком Віктором Олександровичем по-

вернулася до рідних Прилук. Тут Валентина Макаренко працювала в ОКБ “Пожмаш”. Спочатку — у відділі науково-технічної інформації, а після закінчення Київської філії Московського інституту технічної інформації — завідувачем технічної бібліотеки. Згодом перейшла на роботу до НГВУ “Чернігівнафтогаз”, де трудилася, доки пішла на заслужений відпочинок. Усі ці роки Валентина Іванівна була незмінним членом клубу книголюбів “Джерело”. Вона і зараз без читання не мислить жодного дня: “Багато книжок купую онуці і не можу стриматися, аби не прочитати разом із нею”.

Онуці Насті лише шість років. Дівчинка дуже любить бабусині казки, пісні, які зазвичай співають удвох, і, звісно ж, подарунки, бо вони — особливі, вишивані. Таких немає більше ні в кого.

У ДУШІ ДВІ МУЗИ, ДВІ ЛЮБОВІ

Людмила СМИК,
м. Прилуки

На цих картинах — задумливі українські пейзажі, розкішні квіти у вишуканих горщиках, човни за очеретом. Вони незвичайні й дивовижні. Насамперед тим, що виконані не фарбами й олівцями, а... рослинами та квітками. Інколи це прості, знайомі з дитинства розмаїті “мешканці” прилуцьких левад, а інколи — представники унікальних сортів, що ростуть далеко від приудайського краю.

Ця творчість — флористика, і справжній її

майстер у Прилуках — Вікторія Копасова. Захоплення Вікторії Григорівни має давню історію, що почалася зі скромного букета польових квітів, який багато років тому подарував син Антон. Жінка з подивом помітила, що дрібненькі квіточка на тендітних стебельцях, якщо додати трішечки уяви, перетворюються на могутні дерева й кольорових метеликів. Відтоді хоч би куди поїхала пані Вікторія, завжди повертається з гербарієм.

Про захоплення улюбленої вчительки добре знають її вихованці — учні Прилуцької музичної школи. І чи не кожен з них привозить їй з відпочинку засушені

квітки. Тож нині міська квартира Копасових перетворилася на творчу майстерню з безліччю коробочок, на кожній з яких — надпис: “ромашки”, “троянди”. Це сировина для робіт. Поруч — картини, ліричні й ніжні. Навіть не віриться, що пухнасте біле кошеня ще на початку літа було тополіним пухом, а тремтливі осики — простим бур’яном.

“Дуже допомагають у роботі книжки з фло-

Вікторія Копасова

ристики, — Вікторія Григорівна розгортає гарно ілюстроване видання. — Ось цю подарувала колишня вихованка Катруся Варченко”. До речі, й Катруся, й інші вихованці не забувають свого композитора й викладача, бо були у їхньому творчому

житті мюзикли “Суок”, “Тіль”, “Пробач нам, Антуане”, які поставила режисер Тетяна Погребняк на музику Вікторії Копасової. Торік колишні актори прилуцького театру “Фантазія+” знову зібралися в місті, влаштувавши великий концерт з нагоди десятиріччя колективу. Подивитися його прийшли й викладачі Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, який недавно закінчила Вікторія Григорівна, додавши до своєї попередньої музичної освіти кваліфікацію вчителя музики, етики й естетики.

Земляки давно оцінили її талант. Два роки тому Вікторія Копасова стала лауреатом міської літературно-мистецької премії імені Любові Забашти “Квіт папороті” — за добірку музичних творів, зокрема й музичне оформлення дитячої аудіо-відеокниги “Це серйозно”, виданої у рамках міжнародного проекту “Модель 21”.

Тож нині в душі й оселі Вікторії Григорівни гармонійно поєднуються дві музи — музика й флористика. А перші поціновувачі її творів — найближчі люди: чоловік, син і донька. Ганна прагне пов’язати своє майбутнє з творчістю, бо успадкувала від матері відчуття прекрасного.

Лауреати конкурсу з театру “Рампа”

ГРЯДЕ АКТОРСЬКА ЗМІНА

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Торік відбувся перший Всеукраїнський конкурс акторів-аматорів, який започаткували і провели столичний Національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого, громадська організація “Чернігівське земляцтво в Києві” та Прилуцька міська рада. Конкурс названо іменем уродженця Прилуки, видатного українського актора Миколи Яковченка. Про творче змагання я попросив розповісти одного з його ініціаторів, професора університету, доктора історичних наук Ірину МАТЯШ. Вона — авторка двох недавно виданих книжок про Миколу Яковченка.

— **Пані Ірино, яка мета цього конкурсу? Як він проходив?**

— Завдання конкурсу — не лише визначити найкращих акторів-аматорів, а й підтримати розвиток театрального мистецтва в невеликих містах України. Ми орієнтовані на те, щоб мистецтво йшло до людей.

Це був перший, пілотний проєкт, який ми здійснили на Чернігівщині. Перший тур пройшов у При-

луках. Брала участь представники аматорських театрів з Прилук, Ніжина, Ічні, Городні, інших міст. Другий тур відбувся у столиці, на базі нашого ВНЗ. У журі були народні артисти України, викладачі університету. Цілковито заслужено перемогли в конкурсі земляки Миколи Яковченка, прилучани. Юні актори отримали призи, а ще — безліч позитивних емоцій.

Після завершення конкурсу його учасники разом зі своїми викладачами, керівниками аматорських театрів побували в урочистому театрі ім. І. Франка, якому багато років віддав Микола Яковченко. Потім усі здійснили поїздку до містечка Плюти під Києвом, до музею Олександра Корнійчука, який підтримував Яковченка.

Пілотний проєкт вдавсь, 2009 року конкурс відбудеться знову, і ми поширюємо його географію вже на всю Україну.

***

Залишається додати, що володаркою першої премії конкурсу стала Оксана Шведь, юна акторка Прилуцького аматорського театру “Рампа” (керівник Анатолій Кизим). Лауреатами конкурсу стали актори цього театру.

Роботи майстрині

МІСТО, ЩО ДИХАЄ СТАРОВИНОЮ

Радомишль, Радомишль, Мичеськ, Микгород — старовинне місто на межі Київського і Житомирського Полісся, розташоване на лівому березі річки Тетерів, районний центр Радомишльського району Житомирської області з населенням 15 300 мешканців. Я вперше побував там на запрошення голови міського об'єднання товариства “Просвіта”, історика-краєзнавця, автора книжки “Історія Радомишля” Геннадія Цвіка.

Актив Радомишльського міського об'єднання “Просвіти”. Сидять Геннадій Цвік і Всеволод Скуратівський

Перше, на що одразу ж звернув увагу, — в Радомишлі збереглося чимало будинків кінця XIX—початку XX століття. Це колишня чоловіча гімназія, лікарня, стара єврейська школа та багато приватних осель. У місті все дихає старовиною, у всьому відчувається його колишня важливість, адже з 1795 року і до 1918-го Радомишль був центром повіту. Проте місцева влада віднедавна замість того, щоб проводити фахову реконструкцію історичного центру, знищує стару забудову. Здається, чиновники не розуміють, що завдяки саме таким архітектурним пам'яткам Радомишль можна перетворити на значний туристичний центр.

Мабуть, тому ще у березні 1959 року тут було засновано краєзнавчий музей. Його першим директором — Оксентій Федорович Мельник, вчитель історії, директор вечірньої школи, не міг не розуміти, що чим раніше по-

чати збирати предмети старовини, тим більше їх можна вберегти від людської байдужості. Нині музей, окрім основного призначення, є ще й центром патріотичної роботи. Тут розташовано офіс міського об'єднання товариства “Просвіта”. Фонд музею налічує 1989 експонатів, з них 54 внесено до державного реєстру. Але установа ця сьогодні переживає нелегкі часи. Про це розповів нинішній директор Всеволод Скуратівський. Музей за часів незалежності кілька разів грабували, коштів на його утримання катастрофічно не вистачає, як і місця для повноцінного розгортання експозиції, натовість місцева влада нещодавно підселила до приміщення музею міську бібліотеку. Отже, і вирішили його працівники разом з членами товариства “Просвіта” від-

значити 50-річчя краєзнавчого музею, щоб нагадати місцевим чиновникам про важливість і унікальність цього закладу. Тим більш, досвід проведення таких заходів місцеві активісти вже мають.

У залі засідань районної ради та РДА відбулася конференція, присвячена 140-річчю “Просвіти”. В Радомишлі “Просвіта” має вже понад 90-літню історію. В часи Української революції 1917—1921 років створенням “Просвіт” на Житомирщині опікувався сам Іван Огієнко. І сьогодні в активі місцевої “Просвіти” — вчителі, духовенство, ветерани. Участь у діяльності Товариства беруть отець Володимир — настоятель храму Пресвятої Богородиці УПЦ КП, Петро Прийдун — ветеран українського повстанського руху, Вадим

Баранівський — директор Радомишльської музичної школи, Володимир Молодик — редактор міської студії радіомовлення “Радомишль”, Володимир Капранчук — депутат районної ради. Плідно працює на просвітанській ниві й районне об'єднання товариства “Просвіта”, яке очолює Віктор Міхненко. Зокрема, за ініціативи Галини Луби, вчительки української мови і літератури Потіївської школи, а за сумісництвом голови сільського осередку “Просвіти”, школярі випускають свою газету “Слово Просвіти”. Просвітан знають у місті й районі як справжніх патріотів і захисників усього українського. Вони ініціювали відкриття пам'ятного каменя “Борцям за волю України”, перейменування вулиць, видали “Історію Радомишля”, як можуть захищають пам'ятки архітектури, відзначають усі дати українського національного календаря, беруть участь у мітингах патріотичних сил, а головне — проводять щоденну роз'яснювальну роботу, без якої не буде державницького поступу.

Перебуваючи у місті над Тетеревою, я вкотре пересвідчився, як багато для України здатна зробити кожна людина. Головне сьогодні — щоб люди, наснажені національною ідеєю, йшли від майданів далі, займали ключові посади в місцевих органах влади, адже постійні суперечки з тими, хто представляє державу на місцях, забирають безцінний час і енергію. В основі державотворення мусить бути українська мова, культура, історія, традиції. Без цього в Українській державі нема майбутнього. І якщо представники влади цього не розуміють, їх потрібно змінювати.

ЛІТЕРАТУРНА МАКАРІВЩИНА

Нещодавно в містечку Макарові, що на Київщині, презентували книжку “Літературна Макарівщина”, яку впорядкувала відмінник освіти України, керівник краєзнавчого клубу “Пошук” районного центру творчості дітей та юнацтва ім. Данила Туптала Діна Нетреба.

Ця книжка стала подарунком для сільських і шкільних бібліотек, адже вперше в енциклопедичній формі зібрала під однією палтуркою біографічні нариси і маловідомі або й зовсім неопубліковані твори письменників краю. Хоч і розраховане на широке коло читачів, це високопатріотичне видання насамперед цінне для підростаючого покоління, адже сприятиме формуванню системи поглядів на світ, навчить людяності, любові до рідного краю, до України.

Діна Свирідівна Нетреба має тверду громадянську позицію, активний член Народного руху України з перших днів його створення. Як краєзнавець опублікувала понад триста розвідок у районній, обласній та всеукраїнській періодиці, авторка збірок документальних оповідань “Юні месники Макарівщини”, “Збережемо пам'ять про подвиг”, “Іскра” та її герої”, співавтор краєзнавчих книжок. Вона повернула з небуття сотні імен членів радянських підпільних груп, Організації Українських Націоналістів, відомих людей краю.

Задум створити “Літературну Макарівщину” виник у Діни Свирідівни ще тоді, коли вона завідувала районною бібліотекою для дітей, організувала зустрічі з відомими письменниками і збирала матеріал про земляків-літераторів. З більшістю з них вона листувалася, підтримує теплі стосунки з їхніми родинами досі.

“Я близько спілкувалася свого часу з такими відомими письменниками, як Леонід Горлач, Раїса Іванченко, Веніамін Росін, Віктор Кава, Павло Загребельний, — розповідає Діна Свирідівна. — Павло Архипович, до речі, високо цінував мою думку про його твори. Ми часто зустрічалися, й одного разу він порадив збирати матеріали про письменників-земляків. Адже наша Макарівщина — благодатна земля, яка народила таких майстрів слова, як Володимир Малик, Олександр Підсуха, Віталій Кулаковський, Микола Олійник, Іван Куштенко”.

Діна Свирідівна написала про письменників не так, як ми звикли бачити в літературознавчих виданнях, а застосувала до біографії кожного творчий підхід. Наприклад, розповідь про Володимира Малика розпочинається з його листів, дуже глибоких і душевних, біографія Петра Сиченка створена на основі його спогадів, а нарис про видатного сина Макарова Данила Туптала, яким розпочинається книжка, є, мабуть, найкращим сучасним портретом Святителя, письменника, церковного діяча, мислителя, драматурга і літописця. До речі, саме клуб “Пошук” на чолі з Діною Нетребою 1988 року ініціював роботу з популяризації імені Димитрія Ростовського (Данила Туптала), майже невідомого в радянський час. Святитель сьогодні став візитівкою району.

До книжки увійшли твори 25 авторів, але це лише перший крок до осягнення нескінченної творчої палітри краю, який рясно всіяний талантами. Упевнений, що з часом “Літературна Макарівщина” переросте в багатотомник або навіть у мистецький альманах, що відкриватиме нові імена й допомагатиме повному оцінці творчої доробки відомих особистостей, яких доля зв'язала з Макарівським районом.

Матеріали підготував
Євген БУКЕТ

«РАДІСНА МИСЛЬ» НАД ТЕТЕРЕВОМ

“Жодна людина не може стати патріотом Батьківщини, якщо не знає історії рідного краю, міста, села, де вона народилася чи провела певний відрізок життя, якщо не докопається до найглибшого коріння своїх національно-духовних джерел, якщо не зуміє гідно оцінити досягнення і збагнути цінність втрачених культурних надбань предків протягом довгих століть поневолення, якщо не успадкує від них любові до рідного слова, до народної пісні, до материнської молитви, до прагматичних звичаїв і традицій, до навколишньої природи і неба над головою”. Ці рядки зі вступного слова до книжки історика-краєзнавця Геннадія Цвіка “Історія Радомишля” дуже точно характеризують філософію сучасного краєзнавства. Адже кожна свідомо людина нині хоче знати витoki, корені свого народу, свого роду.

Вихід у світ чергового краєзнавчого видання — без сумніву, найзначущіша подія для будь-якого села чи міста. На сторінках такої книжки завжди знайдеться щось своє, рідне, спливають у пам'яті стежки дитинства чи милі серцю краєвиди. Якщо ж краєзнавче дослідження виконано досконало, воно стане окрасою будь-якої бібліотеки і настільною книжкою для кожної людини, яка народилася і виросла тут.

Мабуть, саме тому в книгарні міста вже й сліду не залишилося від другого видання “Історії Радомишля”. Така популярність — свідчення високого рівня авторського викладу матеріалу, багатства фактів і, звісно, великої любові дослідника до рідної зем-

лі. Адже тільки по-справжньому закохана в батьківський край людина обов'язково перевірить кожен історичний факт, не напише бодай рядка, що викличе сумнів у читача. Мабуть, тому Геннадій Цвік у монографії не зачіпає подій, що відбулися в місті після проголошення державної незалежності України. Бо, як стверджує він, сучасний період державотворення складний і відповідальний, потребує багато інтелектуальних, моральних і фізичних сил. І кожна людина нині відповідальна за творення історії рідного міста й України.

У центрі уваги автора — рідний Радомишль, історичні, господарсько-економічні, суспільно-політичні та культурні події, люди, природа. Є тут фотоілюстрації, хронологічна таблиця, іменний і географічний покажчики.

“Історія Радомишля” складається з п'яти розділів. Перший — “Сива давнина” — розповідає про археологічні знахідки, Змієві вали і літописне місто Мичеськ-Микгород, яке знищила татарська навала. Литовсько-польська доба в центрі уваги другого розділу. На першу половину XVI століття припадає поява нової назви міста — Радомишль. Після чергового нападу татар мешканці Микгорода переселилися на вищий і безпечніший північний берег Тетерева. “Радісна мисль” про пе-

реселення стала причиною нової назви поселення.

Перша письмова згадка про Радомишль як церковну власність належить до 1569 року. Геннадій Цвік розповідає й інші легенди, пов'язані з назвою міста та подіями, що відбувалися в ньому. Радомишль у Середньовіччя був дуже важливим містом. Через нього проходила дорога з Києва на Волинь, до Польщі та Європи, він був центром уніатської церкви і повітовим містом. Найбільший розділ, що ґрунтується на архівних фондах, “Під владою Російської імперії”, в деталях розповідає про місто в часи кріпацтва (1795—1861 рр.), в період розвитку капіталізму (1861—1917 рр.), його населення, промисловість, міське самоврядування і господарство, суспільно-політичний рух, культуру й церкву.

Значної уваги автор надає періоду національно-визвольної боротьби українського народу 1917—1921 років, виокремивши події в розділ. У Радомишлі з 1917 року діяло товариство “Просвіта”, Радомишльський повіт був центром діяльності загону повстанця Юлія Мордалевича, тут, під селом Базар, розбито сили Юрія Тютюнника. Усі ці події Геннадій Цвік описує детально й трепетно, чого не скажеш про період радянської доби, якому присвячено останній розділ книжки. Справді, 70 років, коли

червоний чобіт топтав нашу землю, принесли багато горя і страждання: три Голодомори, колективізацію, сталінські репресії, радянсько-німецьку війну, афганську війну, чорнобильську катастрофу... Про все це слід пам'ятати, щоб наші нащадки не повторювали помилок минулого. У цьому й полягає головна мета праці краєзнавців і патріотів рідної землі, таких, як вчитель історії Радомишльської школи № 1 Геннадій Цвік, — донести правду історії рідного краю до майбутніх поколінь.

Жаль лише, що видання має невинуватно малий обсяг, лише 114 сторінок. Причина цього — брак коштів. Але сподіваюся, що на роботу автора звернуть увагу місцева влада і спонсори, і наступне видання “Історії Радомишля” детальніше розкриє сторінки життя міста, адже автор може ще багато розповісти землякам.

НЕХАЙ ЗА НАС НАШЕ ДІЛО ГОВОРИТЬ

Олександр ШОКАЛО

“ПОВОДИТИСЯ ЗІ СЛОВОМ ТРЕБА ЧЕСНО”

Цьому Гоголевому творчому принципу загалом не суперечить і не грішить проти історичної правди літературна містифікація Миколи Босака: автор скомпонував книжку з реальних листів Миколи Гоголя до Марії Балабиної, Олександри Смирнової, Анни Вієльгорської, доповнюючи їх уривками з інших джерел. І цей витвір сприймається психологічно переконливо, бо й саме життя Миколи Васильовича оповите містично-таємничим ореолом, домислами, легендами, бо й він сам часом вдавався до містифікацій, рятуючись таким способом від надокучливих шанувальників і шанувальниць, а особливо — від приставлених серцевивідців. А в Гоголевому серці захована незглибима таємниця знання заповітної свідомості людини. Згадаймо в Тараса Шевченка: “Гоголя треба по-божно поважати як людину, обдаровану найглибшим розумом і найніжнішою любов’ю до людей! Гоголь — істинний відун серця людського!”

Тож кого саме взяв М. Босак за центральний містичний образ, за допомогою якого й уводить читача у світ серця генія? Хто ж була та єдина? З погляду закоханості Миколи Васильовича, найімовірніше, нею могла бути Анна Михайлівна Вієльгорська — “здається, єдина жінка, в яку закоханий був Гоголь”, як висловився про неї Володимир Сологуб. Вигаданий образ містичної “аристократки позаминулого століття”, яка принесла автору “перев’язаний малиновою стрічкою сувій поруділих від часу паперів”, одразу нагадав мені сенсаційну новину: “Я знайшла каблучку з пасмом чуба Гоголя”, що її повідомила в “Комсомольській правді” за 26 січня 2006 р. літератор Рената Смирнова з Полтави. Ідеться про Марію Миколаївну Синельникову — двоюрідну сестру Миколи Васильовича по материнській лінії, яка була закохана в нього й після його смерті на пам’ять про свою любов замовила собі золоту жалобну каблучку, вставила в неї пасмо з чуба коханого й не скидала каблучки з пальця до самої своєї смерті (ця меморіальна коштовність зберігається в музеї-заповіднику М. Гоголя). А в її нащадків зберігалася перев’язана стрічкою пака листів Гоголя до неї (їх доля невідома)...

У відомих листах до своїх адресаток Гоголь виступає переважно як наставник, і всі вони, юні й поважного віку, вбачали в ньому вчителя життя й залюбки дотримувалися його настанов.

Та часом він виповідає й поетичні враження свого дитинства, юності чи вдається до глибинної сповідальності: “...Признаюся, що завжди, як тільки намагаюсь перенести думками в юність, стає в мене на душі світло і любо. Там сонця і тепла більше, ніж в улюбленій моїй Італії. Який прекрасний, який розкішний день в Малоросії!.. Сірі копиці сіна і золоті снопи хліба отаборилися в полі й кочують його безмірністю...”. “...Мої твори — то я, то мої враження, спогади, почуття. І лише критики намагаються нас роз’єднати. Та це вже не під силу нікому на землі”. “Бідна моя матінка кілька літ підряд народжувала мертвих дітей. Тієї весни, коли мав з’явитися на світ Божий я, батько попросив свого приятеля доктора Трохимовського взяти матінку в Сорочинці під свій нагляд. Її везли не кіньми, а парою круторогих завжди спокійних волів. У Баранівці мосту не було, на той бік Псла переправлялися через мілкий брід. ...На високо вимощеному сіном возі посеред повноводого весняного Псла на світ з’явився я. Ніхто й не думав, що я виживу. ...Чи то від такої дивної з’яви на цей світ, чи від упадкованої з діда-прадіда в нашому роду загадки у мені поселилась якась дивна сила. У кожного, хто мене немовлям брав на руки, зникав головний біль, наставала полегкість в руках і грудях...” (22 квітня 1846 р., Рим). “...Чим більше років відлічує мені невблаганний Хронос, тим частіше в години вечірніх роздумів вертаю подумки до джерел своїх, намагаюся зрозуміти, хто я, що для мене той край, де залишилось моє гніздо. Птиці перелітні щовесни до своїх гнізд вертають, мене ж доля до свого повертає так рідко, що лише

Гоголь, Шевченко, Куліш

Нинішній рік багатий ювілеями. 200-річчя від народження Миколи Гоголя за ухвалою ЮНЕСКО відзначатимуть в усьому світі. А в Україні вшануємо ще й 195-літнього Тараса Шевченка та 190-літнього Пантелеймона Куліша. Подвижницька праця цих трьох великих українців справила потужний вплив на розвиток Українського світу. За всіх відмінностей їхніх особистостей вони лишаються незмінними в добротворенні для рідної України й у прагненні волі для свого народу. Кожен із них писав і діяв так, як веліло його українське серце згідно з життєвою програмою власної душі й суспільним ідеалом. Ці троє чи не найповніше уособлюють духовний тип української людини, який розвивається на природній основі етнічного генотипу й є осердям саморозвитку індивіда й народу як збірної особи та унікальною особливістю індивідуальної й національної ідентичності.

З ювілейної нагоди наприкінці минулого року вийшло дві цікаві книжки: Микола Босак “Остання загадка Гоголя. Епістолярні ремінісценції” (київське видавництво “Пульсари”) та Віктор Терлецький “Пантелеймон Куліш — біограф Гоголя” (видання Глухівського державного педагогічного університету). Перша “є до певної міри літературною містифікацією”, як зазначено в анотації, друга — плід праці дослідника історії літератури.

П. О. Куліш. Портрет Т. Г. Шевченка. 1844 р.

серце щемить від згадки. Хоча чого йому щеміти, коли мій край, моя Україна завжди в ньому, — стуюло повіки, і вже я в батьківському саду, де ще з дідизни стоять яблуні та груші, а за ними вже й ті, що я посадив. Коли ще я підбирався до “Тараса Бульби” та рився в скрині історії, не раз мене огортали гарячі хвилі, тверділа думка, що і я українець, що і мій по матері рід Лизогубів шаблями боронив вітчизну... Втім, не буду Вас дражнити. Я давно помітив, коли при великоросах заходить мова про Україну, — це їх дратує. Ще жодного не вдалося зустріти, який би не подав знаку своєї вищості над хохлами. Це все від гордині й невігластва”.

У сповідальний контекст листів М. Босак умовтворює висловлювання Миколи Гоголя про Тараса Шевченка, добути з інших джерел: “...Шевченко належить до тих, хто воздав імператору у віршах сатирою, за що й потрапив живим у пекло азійських пустель. Суддею йому буде один лише Бог. Я ж за свою сатиру не був так тяжко покараний. ...Шевченко писав так, як велить йому серце, він своїми творами виховував себе сам, обрав той хрест, який за нього не зможе пронести ніхто інший. Мої твори також дивно поєдналися з моєю душею і моїм внутрішнім вихованням. ...Я зі слабким своїм здоров’ям викликав на битву полчища ворогів незлічених, а Шев-

ченко посягнув стати на герць... Ні, я не маю сили не тільки говорити про таке, а навіть думати. Знаю, що не всі сприймуть мої слова з належним розумінням, але бачу, як світ звертає з торованої дороги в хащі... Диявол уже прийшов у світ без маски. Дух гордині з викликом, безсоромно сміється в очі людям, дає їм найбезглуздіші закони: світ бачить це, але не сміє послухатись. ...Люди темні, нікому не відомі, які не мають думок і щиросердних переконань, керують думками розумних людей. Що означають всі незаконні ці закони, які, очевидно, на виду всіх накреслює, вирвавшись із підземелля, нечиста сила...? Що це за страшна насмішка над людством? У нас тепер проповідують: одні — чисту демократію, інші — монархію, треті — аристократію, четверті — суміш усього... Та настав час, коли кожен більш-менш відчуває, що правління не є штукою, яка створюється в окремих головах, нечутно, сама собою, а з духу і властивостей самого народу, із місцевості — землі, на якій живе народ, з історії самого народу, яка показує людині глибокодумній, коли і за яких умов розвивався народ, діяв добре і розумно” (14 грудня 1847 р., Неаполь).

У цій глибокій сповідальності явлено позачасові осяяння Миколи Гоголя, які вражають актуальністю нині. В ній найповніше розкривається внутрішній світ геніального мислителя й духовного подвижника. Його

Т. Г. Шевченко. Портрет П. О. Куліша. 1843 р.

В. А. Тропінін. Портрет М. В. Гоголя. 1830-ті рр.

практичне вчення — життєво важливе знання про внутрішню людину, про потенціал людської душі й народного духу. М. Гоголь виявляє свій життєвий ідеал — служіння вищій красі, ладові, правді — на основі духовного досвіду свого народу. Провідна ідея його подвижницького життя — просвітлення людських сердець у гармонії любові, оновлення суспільства через братерську любов і взаємодопомогу.

М. Босак, komponуючи тексти цієї книжки, зберіг правдивість Гоголівського слова — дотримався його творчого принципу: “Поводитися зі словом треба чесно”.

“...ХУДОЖНИЦЬКОЇ СЛАВИ ГОГОЛЕВОЇ Я НЕ ЗНИЩИВ”

Так виповів свою відповідальність за Гоголівську літературну спадщину перший його біограф, текстолог і видавець першого повного зібрання творів земляка “Сочинения и письма Н. В. Гоголя” в шести томах Пантелеймон Куліш.

Ще 40 років тому видатний кулішезнавець і шевченкознавець академік Є. Кирилюк справедливо писав: “У нас і досі недооцінюється ця сторона наукової діяльності Куліша”. І через 20 років після того Н. Круткіова в статті про М. В. Гоголя в УЛЕ жодним словом не згадала про першопрохідництво П. О. Куліша в гоголезнавстві. Зате російські вчені не забувають про Кулішеві гоголезнавчі праці, відзначаючи джерельну цінність двотомних “Записок о жизни Гоголя”, хоч і закидають йому “благодарейно хвалебное” ставлення до письменника. Куліш далекий був від захвалювання Гоголя — просто він на той час найдосконаліше знав творчість генія, вивчивши всі його рукописи, записники, бібліотеку та власноручно скопіювавши всі твори для повного зібрання.

М. В. Гоголь також високо цінував талант П. О. Куліша: “Я бачу теж багато вартостей у письменника, що підписує під своїми творами ім’я Куліш. Барвистий стиль і велике знання звичаїв України говорять про те, що він міг би чудово написати історію цієї землі...”

З великою любов’ю до обох письменників, на глибокій джерельній основі та на широкому історично-культурному тлі з залученням маловідомих фактів веде В. Терлецький свої захопливі екскурси в епоху Гоголя й Куліша. Багато дізнається читач нового, дістане добру поживу для роздумів про стосунки відомих людей з кола Гоголевих і Кулішевих товаришів і знайомих.

М. Гоголь і П. Куліш — люди гідного рідного виховання, однодумці, які знаходили розраду в дружньому спілкуванні рідною мовою в московській квартирі О. Бодяньського. Чужина навчила їх бути обачними, втаємниченими. В унісон із Гоголем “Не хваліться, доки діло не зроблено, а діло саме за себе скаже” Куліш виповів свою настанову: “Нехай за нас наше діло говорить, а не наші орації”.

ВАСИЛЬ ЗАБАШТА — СУПЕРМЕН

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління
Українського фонду культури

На дев'яносто першому році життя народний художник, академік Василь Іванович Забашта серед учнів і шанувальників у Національному художньому музеї України стояв, як втілення нездоланного козацького духу. На запропонований ювілярів стілець він поклав кілька оберемків квітів. Бо хіба ж сидітиме, навіть у 90 років, справжній чоловік, якщо поряд стоять жінки — дружина-берегиня і заступник директора музею Марина Скирда.

Андрій Чебикін, президент Академії мистецтв України і ректор Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, де професорує Василь Забашта, сам піклувався, щоб виставка відбулася. Тож саме він вручив листок-грамоту від Міністерства культури і туризму України і справжню золоту медаль від академії, де понад півстоліття плідно працює видатний живописець. Було щось зворушливе, синівське у його не начальницькому проханні, щоб Василь Іванович продовжував навчати молодих митців і навіть не мріяв про заслужений відпочинок.

З'ясувалося, що Василь Забашта — почесний громадянин кількох стародавніх українських міст, коли хліб-сіль на вишиваному рушнику вручали делегати.

Серед особистих, від самого серця, нагород був золотий тризуб — одна з п'яти коштовностей, що їх на замовлення українців з Канади зробив художник Віталій Хоменко. Він приладнав цей знак на лацкан піджака ювілярів.

Приїхала з Франції на відкриття вчительові виставки одна з перших його учениць — Ірина Макарова-Вишеславська. У відповідь на її вітання Василь Іванович розповів усім про її колишні студентські успіхи — свідчення непідробного таланту. А ще нагадав, як порадувала його своїми недавніми виставками тут, у Національному музеї, тільки поверхом нижче, улюблена учениця.

А коли колега — ветеран Великої Вітчизняної війни Семен Андрійченко похвалився, що на рік молодший від Василя Івановича, той дружньо стусонув його в плече — мовляв, є ще порох у порохівниці. Учень, повний тезка, ще й так само — народний художник і академік Василь Гурін підтвердив: академія просто неможлива без Василя Забашти, чия творча сила продовжує надихати молодших колег.

Втім, найбільше вразив китайський художник, який через півпланети пролетів, щоб привітати свого дев'яносторічного вчителя з відкриттям нової персональної вис-

тавки. “Василію Івановичу, ви супермен”, — на ці слова китайця ущерть переповнені три зали Національного художнього музею спалахнули оплесками. А Василь Іванович, наче то було вчора, згадав давню поїздку на пленер у Карпати, де його тоді ще зовсім юний китайський учень показав такий високий рівень колористики, що всі інші роботи, зокрема і його, вчителів, поряд мали сірий вигляд.

А що Василь Забашта і досі цікавий колорист, видно з нинішньої виставки. Адже чимало представлених там картин майстер написав уже в третьому тисячолітті.

Василь Забашта-митець — це водночас жива історія і так само жива позитивна сучасність. Його автопортрети різних років зачудовують внутрішньою силою. І знаково — саме на тому місці відбулася презентація, де не так уже й давно висіла картина Григорія Мелехова про відвідини Шевченком майстерні Карла Брюллова. Образ Сошенка на тому полотні писано з Василя Забашти.

“Мати”

Тепер добре видно, яку величезну місію для України і для світу виконує цей жилавий, правдивий козарлюга, майстер із майстрів Василь Забашта. Для багатьох видатних художників відіграв він таку роль, яку випало колись відіграти Сошенкові для нашого Кобзаря.

Кілька картин, що писав митець у Китаї, можуть бути взірцем для тих, хто обрав імпресіонізм як спосіб спілкування зі світом. А буйання кольорів — хмари на чистому небі — у його красвидах в експозиції першої зали Національного музею перевершують красою картини багатьох найзнаменитіших майстрів. Шкода тільки, що високопосадовці не знають про існування тих шедеврів Забашти, бо на відкритті виставки нікого з них не було.

Протягом двох років син і донька В. Забашти готували до друку альбом-каталог і книгу спогадів. Профінансував видання онук видатного українського вченого-ботаніка Миколи Шарлеманя. Відшукуючи матеріали про свого репресованого діда, Дмитро Ждан розшукав і Василя Забашту завдяки портрету його пензля, що десь гуляє у світах, проданий-перепроданий, — вже й сам художник не знав, де саме той портрет. І та зустріч виявилася щасливою. Дмитро Ждан разом з товаришем Вадимом Фрунзе профінансував альбом і другу книгу — “Світ очима художника”, де виявився ще й письменницький хист Василя Забашти. Розіслані до бібліотек, ці два ґрунтов-

ку тепер не по кишені. Але різні періоди його творчості такі представлені в Києві. Картини свідчать, який величезний тематичний і стилістичний діапазон творчості В. Забашти. Так само і його літературна творчість у зневаженій державою видавничій галузі знайшла стежку до сердець співвітчизників завдяки щедрим душею посередникам. Тому суперечливі почуття змушують знову нагадувати чи не найпопулярніший нині вислів, що його цитують, не перекладаючи: “За державу обидно”.

В. Забашта — титан, чие життя приклад нездоланності українського духу. Його цінували і цінують

“Галія”

справжні інтелігенти. Знайдений в сімейному архіві його лист із фронту до друга ходив у списках у Москві, піднімаючи дух, коли в СРСР уже почали души-ти шістдесятників. І на честь Василя Забашти Булат Окуджава з друзями співав на вже напівлегальних сходках українських пісень. А на фронті...

Ще юнаком забрала з Харківського художнього училища на фінську війну. Майбутній художник ніколи не тримав ґвинтівки в руках, тож став солдатом-радистом, був поранений. Можливо, саме в клінічній смерті відкрився йому наступні творчі злети... Може, саме там, у потойбіччі, одержав нову програму активного довголіття. Адже були

ще фронти Другої світової: доброволець В. Забашта став танкістом розвідки. Орловсько-Курська дуга, Берлін, Прага. Найвища з нагород за останню вдалу розвідку — десятиденна відпустка додому. А там... Уже немає знаменитого сімейного оркестру великої родини Забашт — загинули на фронті чоловіки. Фашисти вбили матір. Тільки сестри-вдови і хворий батько зустріли Василя. Але про це дізналися ми пізніше, наприкінці двотижневої виставки, коли надійшов тираж знавущих для України Забаштових видань. Їх також представили в Національному художньому музеї. Ті-

ні видання тепер зроблять творчість Василя Забашти доступною для вивчення в багатьох регіонах і навчальних закладах.

Із музеїв інших міст або Третяковської галереї привезти на персональну виставку свої картини українському професорові, академі-

“Vivere memento — Пам'ятай, що живеш”

“Осінь у Качанівці”

шить, що чимало людей, попри кризу, змогли їх придбати.

Василь Іванович Забашта пише нині наступну книгу новел-спогадів, які, безперечно, збагачують сучасну українську літературу. Галіна Стефанова читала ті короткі новелки, як називає їх сам художник, і здавалося, ніби то не актриса, а художникова душа відкривається довірливо тут, серед картин. Тому хотілося, щоб зустріч тривала, не припиняючись, хоч видно було, як проживав знову ті вже описані сторінки своєї долі видатний митець.

Серед рідних і друзів не вдає він із себе когось іншого. Природний артистизм і удаване акторство — далеко не одне й те саме.

Світилися очі з-під кошлатих брів промовисто. Була в них радість, коли чули ми спогади про дитинство на малій батьківщині художника — в місті Ізюмі. Це в своїй родині ще замолоду навчився сили й витримки, а ще — дарувати людям радість. Тож ніколи не навішував на близьких болі, яких зазнав від радянської влади. Вилучили по війні з військового квитка правду про подвиги і страшні поранення: мовляв, у госпіталях був, тільки без поранень. Відсиджувався доброволець-розвідник, чи що?.. Годі шукати логіки у тих чиновницьких брехнях — нам того не зрозуміти.

На представлення книжок прийшов до музею, реабілітуючи перед громадськістю Міністерство культури і туризму, Микола Яковина. Так і не вийшли молоді меценати — Дмитро Ждан і Вадим Фрунзе. Зневажили славою за свій добрий вчинок.

Спонсорами третьої майбутньої книжки В. Забашти стали ті, хто на придбаних у музейному кіоску фоліантах діставали його автографи. Бо виручені кошти працюватимуть на наступні видання.

Художник щедро дарував і дарує себе в майстерні й академічному класі серед студентів. І любов його повертається сторицею, помножена в учнівських серцях і серцях поціновувачів, колекціонерів.

Чи є в державних фондах Національного художнього музею картини митця — точно не знаємо. Але те, що дев'яносторічний Василь Забашта — художник справді всенародний, неперечно.

Ніна ГНАТЮК

Микола Рябий належить до тих плугатарів і сівачів літературної ниви, які чесно і талановито роблять свою справу. А тому і художня проза цього майстра слова з Вінниці не залишається непоміченою.

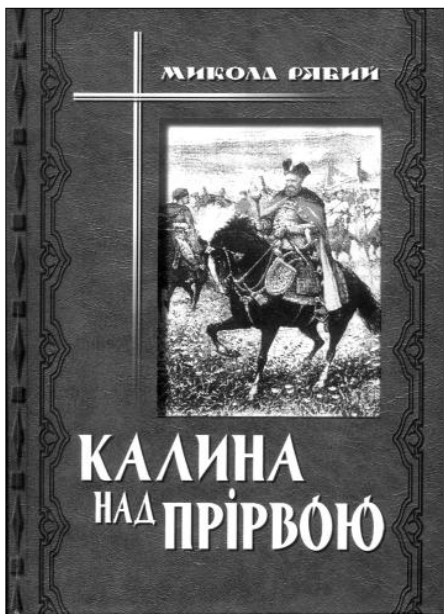
Олесь Гончар у лютому 1986-го писав: “На Ваших “Земледухів” звернув увагу ще в журнальній публікації, бо кому ж не припадуть до душі оці самобутні подільські характери і такий своєрідний гумор, де також промовляє Поділля, і така багатюща, справді народна мова... Ваш роман для мене — це ніби генетичний розвиток Землякової художньої прози, і мовиться це, ясна річ, не в розумінні наслідування. У Вас своя інтонація, своя стилістика, а виходи в історію, де йдеться, скажімо, про часи Тимоша Хмельницького, просто блискучі...”

А ось рядки з листа Павла Загребельного (грудень 2001 р.): “Оце читав я, дорогий Миколо, твою Божу книгу — сміявся, плакав і думав: а чи потрібні світові наші князі, гетьмани, наші верби довкола ставу і зимові небеса понад Немировом, наші плачі, сміх і наші страждання? Мабуть, що ні...”

Приємно і водночас гірко читати такі відгуки наших класиків про свого молодого побратима. Приємно, бо вони вміли цінувати справжню літературу і завжди підтримували талант. А гірко тому, що світ досі належно не поцінував найкращих здобутків українського слова. Бо ж коли наклади навіть талановитих книг становлять у нас лише тисячу примірників, і за умови, що знайдуться меценати, то де знайти кошти і можливості для перекладів найкращих творів українських авторів англійською, французькою, німецькою, іншими мовами? Тут самими благодійними намірами поодиноких меценатів не обійтися — потрібна постійна опіка держави.

Про ці та чимало інших проблем українського книговидання, про потребу більше популяризувати найкращі твори сучасних авторів серед учнів, студентів, у трудових колективах, про непроминальне значення художнього слова для естетичного і патріотичного виховання підрастаючого покоління, про назрілу потребу вчасно оцінювати кожен високоталановитий твір ішлося на презентації нових книжок відомого прозаїка Миколи Рябого у столичному Будинку письменників.

Ведучий поважного зібрання Володимир Яворівський сказав, що їхні села у Крижопільському районі Вінниччини — сусідні. Після романів “Берег”, “Вікна” Микола Рябий почав писати серію романів про давній хліборобсько-козацький рід Земледухів і зробив вибір на багато років: вчасно і доречно заглибився в надра історії подільського села, аби там “прочитати”, розгледіти в людських характерах рух народу,

ЛІТОПИС ВІД МИКОЛИ РЯБОГО

його душі, помислів, його неперепутні духовні цінності, його ідеали. І ось Микола Рябий презентує дві свої найновіші праці — “Калина над прірвою”, історичний роман-дилогію циклу “Земледухи”, і подорожній щоденник Павла Халебського “Україна — земля козаків” (“Український письменник”, “Ярослав вал”, 2008, упорядкування та коментарі М. Рябого).

Роман “Калина над прірвою” Володимир Яворівський назвав дивовижним, уважно прочитання якого надасть можливість кожному з нас глибше пізнати історію України, ту велику жертвовність, завдяки якій здобули ми омріяну століттями незалежність, що нею, на жаль, не можемо належно розпорядитися для власного щастя і добробуту на власній землі. А книга подорожніх нотаток П. Халебського “Україна — земля козаків”, яку видано українською завдяки багаторічній праці нашого колеги, повинна бути в кожній українській хаті. Поки що Ліга меценатів і Національна спілка письменників України знайшли кошти для третісячного накладу. Це, звісно, краплина в морі. Тому Михайло Слабошпицький, вітаючи письменника з такими вагомими набутками, сказав, що почуватися боржником перед ним. Микола Рябий — блискучий стиліст, тонкий знавець мови, вмів вибудувати чіткий контур сюжету. Все це робить його книжки цікавими і потрібними для людей різного віку, особливо ж молоді, яка має більше знати про козацьку минувшину, якомога більше взяти з тих часів для збагачення розуму й душі.

Текст роману “Калина над прірвою” вдало доповнюють ілюстрації народного художника України Михайла Чорного, заслуженого художника України Михайла Довганя,

художників Михайла Бабія та Івана Грищука. Пан Іван, виступаючи на презентації, зазначив, що наступне видання роману варто доповнити малюнками у найкращому поліграфічному виконанні, а подорожні нотатки Павла Халебського — старими і сучасними світлинами тих українських міст і сіл, що згадані у творі.

Василь Шкляр давно знає вінницького колегу по письменницькому цеху, редагував його роман “Земледухи”, коли працював у редакції журналу “Дніпро”. І тому зазначив просто і точно: “Коли читаєш Миколу Рябого, відчу-

ваш подих літописів. Хто не прочитав творів Миколи Рябого, той не має уявлення про сучасне українське письменство”.

Віктор Баранов сказав, що мимоволі шукає серед присутніх Андрія М'ястківського, якого, на жаль, вже немає серед нас. Це з його вуст ми чимало легендарного, захопливого чули про Південне Поділля. З тих країв і Микола Рябий. У нас небагато белетристів, які так глибоко знали і так художньо переконливо показували історичні події. І це дуже важливо для молодих читачів, у чийих руках, хоч як це прикро, сьогодні зовсім інша література.

Петро Засенко говорив про вміння автора влучно, доречно використати в художній тканині роману “Калина над прірвою” неочіненні

скарби народної пісенної творчості. Вони — не просто ілюстрації, вставки, а психологічно вмотивовані яскраві взірці народного генія, волевиявлення, духу. Це збагачує, урізноманітнює, вивисує героїв твору.

У складі вінницької делегації були не лише голова обласної організації НСПУ Михайло Каменюк, Василь Кобець, що сказали добре слово про свого колегу, а й меценати видань Миколи Рябого — народний депутат України IV скликання Микола Мельник і голова наглядової ради ВАТ “Володарка” Леонід Гавриш. Вітаючи земляка з новими творчими набутками, вони закликали керівництво НСПУ та літературну громадськість бути уважнішими до творчості тих майстрів пера, які живуть у провінції. Найкращі книжки Миколи Рябого, як вважають вони і чимало інших читачів, заслуговують на Шевченківську премію.

Микола Рябий, дякуючи за добрі слова, зізнався, що вперше побачив подорожні нотатки у бібліотеці музею свого колегу, земляка Данила Заболотного. Фахівці називають українську частину подорожніх нотаток Павла Халебського найдокладнішим і найприхильнішим свідченням чужинців про Україну XVII століття, коли весь світ стежив, як народжується в Європі козацька держава. Впродовж трьох століть ми не мали рідною мовою видатного твору сирійця Ібн аз Заїм аль Халябі, званого у християнському світі під іменем Павло Халебський.

Мабуть, була на те Господня воля, що Микола Рябий віддав усі письменницькі справи та домашні клопоти і взявся за непросту справу — осмислення і переклад славнозвісного твору. Перше видання у скороченому варіанті профінансував тодішній голова Вінницької обласної ради М. Мельник. Друге, доповнене, видання з'явилося з благословення Святейшого Патріарха Київського і всієї Русі-України Філарета і за підтримки Ліги меценатів і НСПУ.

Насамкінець хочеться зацитувати ось ці рядки Миколи Рябого з післямови автора до роману “Калина над прірвою”: “Кажуть, після Майдану ми стали вільніші, ніде такої волі нема, як у нас... Авжеж, ми вільні від добробуту, духовності, надій, від самого Бога — уже не боїмося Його, чинимо наперекір заповідям Сина Божого — любити ближнього, як самого себе...”

Коли убивають віру, зникає сенс і мета життя, душу огортає печаль і тривога, і все видається марнотю марнот... Та ще тепліться під серцем якась надія на те, що здоровий глузд наших керманців візьме гору над інстинктом “великого мискоборства” (Ліна Костенко), і ми відійдемо від прірви, над якою укотре опинилися”.

ТАКИХ КНИГ НА СВІТІ МАЛО

В. КОРОСТИЛЬОВ,
учитель, колишній методист біб-фондів, м. Гуляйполе Запорізької області

У нашого народу є така книжка — “Геноцид, етноцид, лінгвоцид української нації: хроніка”. Вона з'явилася з-під пера визначного журналіста, доктора філологічних наук, професора Львівського національного університету, академіка Василя Лизанчука. Надруковано її 2008 року у Видавничому центрі Львівського університету.

На сторінках хроніки автор подає шлях українського народу крізь терни своєї бездержавності, крізь кайдани і нищення сусідніх імперій. Наведені документальні дані розкривають очі на політику заборон, переслідувань, утисків, які тероризували український народ, його мову, культуру, освіту, духовність, звичай і традиції протягом багатьох століть. Факти подано у хронологічній послідовності.

Тема цієї книжки, на жаль, і тепер залишається гостро актуальною і важливою для української нації. Образно її можна назвати “Криваві дати української історії”. Серед їх великої кількості є рядки про знищення бійців і командирів Революційної Повстанської Армії України (махновці). Їх розстрілювали сотнями й тисячами.

13 липня 1920 року чекістські батальйони з Харкова, Петрограда, Москви біля залізничної станції Курахівки, що на захід від Донецька, розстріляли 2000 полонених махновців; 26 листопада 1920 року на північній околиці села Мала Токмачка Оріхівського району Запорізької області лєнінські курсанти розстріляли 1000 махновців (полк Клерфмана), які лягали спати бійцями Червоної армії, а розбудили їх як тих, хто підлягав розстрілу.

15 січня 1921 року в Гуляйполі було закрито дві (хлоп'яча і дівоча) гімназії товариства “Просвіта”. А восени 1927-го заарештовано колектив місцевого театру “Колізей”, у репертуарі якого було 29 п'єс української класики і сучасності.

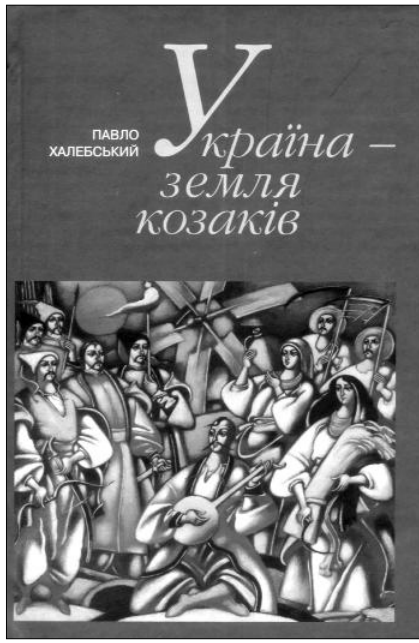
У 70—80-х роках минулого століття наказом і ударом кулака по столу першого секретаря Гуляйпільського РК КПРС Беляєва М. С. було зросійщено найбільше середню школу № 1 міста Гуляйполя. (На вимогу гуляйпільців, українську мову навчання і виховання повернено в цю школу ще до набуття мовою державного статусу.)

Книжка В. Лизанчука “Геноцид, етноцид, лінгвоцид української нації: хроніка” — це твір про кількостотрічний біль України. Ця книжка не перша в автора. Раніше були “Навічно кайдани кували: факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні” (1995); “Завжди пам'ятай: Ти — Українець” (1996); “Не лукавити словом” (2003).

Без використання книжок академіка Лизанчука не буде повноцінною праця вчителя в школі, викладача у ВНЗ. Навчально-методичний посібник “Геноцид, етноцид, лінгвоцид української нації: хроніка” повинен бути в активі кожної мислячої людини.

Погоджуються з професором НаУКМА Ларисою Масенко щодо цінності цього навчального посібника: “Значення праці В. Лизанчука важко переоцінити”. Раджу вчителям звернутися по книжку до Видавничого центру Львівського національного університету.

Щиро дякуємо автору за його працю!

Лєся Українка
ЛІСОВА ПІСНЯ

ПРОСИ ТРАГОДІЇ
Лєся Українка

Ніна ГНАТЮК

До редакції газети надійшов дарунок із Харкова. За дорученням авторського колективу Ганна Сто-

БЕЗСМЕРТЯ «ЛІСОВОЇ ПІСНІ»

лярова надіслала ошатне видання “Лісової пісні” Лєсі Українки двома мовами — українською і румейською.

Геніальний твір Лєсі Українки перекладено багатьма мовами народів світу. А тепер драма-фєсерія вперше репрезентується румейською — одним з діалектів сучасної грецької мови. Румейська мова, як пишуть редактори книжки Г. Столярова і О. Узбек, — унікальна лінгвістична пам'ятка. Вона несе відбиток давніх історичних епох. Румейська мова поширена в більшості грецьких сіл Приазов'я, де з кінця XVI-II століття компактно проживають греки в Україні.

Переклад “Лісової пісні” здійснив самобутній поет і перекладач Федір Шєбаніц. Ця праця — його останній творчий доробок: не стало перекладача 6 серпня 2006 ро-

ку. А до цього він здійснив переклади рідною мовою поеми О. Пушкіна “Моцарт і Сальєрі”, поезій Т. Шевченка і М. Рильського, визначних творів інших авторів.

Сфера життєвих зацікавлень перекладача була невимірною. Понад п'ятнадцять років він присвятив громадській діяльності, спрямованій на відродження румейської мови, літератури і культури греків Приазов'я. 1989 року став ініціатором створення і головою одного з перших грецьких товариств України — Володарського районного грецького товариства. До 2001-го очолював це дієве товариство, де активно втілювали в життя освітні й гуманітарні проекти. Із 2001 року Ф. Шєбаніц керував роботою відділу літератури, історії та етнографії районного товариства. Він опікувався проб-

лемами грецьких народних колективів Володарського району: Кирилівського народного хору, Касьянівського ансамблю “Талаке”, Володарського чоловічого вокально-музичного ансамблю “Пигадь”. Був душею традиційних для району Днів грецької культури і писемності, започаткував фольклорне свято День чабана. Його енергії й любові до рідної культури вистачало на безліч добрих справ — від редагування еллінської сторінки “Каліспера” в районній газеті “Заря Приазов'я”, численних публікацій в грецьких виданнях України до підтримки молодих обдарованих особистостей усіх національностей в районному літературному об'єднанні “Калець”.

Усе, що робив Ф. Шєбаніц, до чого він докладав зусиль, робилося серцем і з повною самовіддачею. Його любов до людей і літератури, мудрість і талант викликали щирю повагу.

САМ СОБІ ЛІТЕРАТУРНА ШКОЛА...

ІСТОРІЯ
ДНІПРОЇ УКРАЇНИ»

Світлана СОБОЛЕВСЬКА

Минуло століття з дня його народження. А прожив він лише двадцять шість. Крапку його надіям і творчим намірам поставила куля вбивці. І в газетах з'явилася повідомлення про групу “контрреволюціонерів”, які готували замах на діячів партії й уряду. Вирок їм — смертна кара. Списание розстріляних опублікували в грудневих газетах 1934-го. У ньому — імена письменників: Григорій Косинка, Дмитро Фальківський, брати Крушельницькі, а також, він, Олекса Влизько. Глухий поет, що у дивовижному за емоційно-вибуховою силою духовного наповнення вірші “Дев'ята симфонія” висловив свою трагічну спорідненість із Бетховеном.

Як пише автор цієї книжки, прихід Олекси Влизька у поезію був триумфальним. Його називали надією української літератури, українським Рембо, українським Кіплінгом. Він був романтиком, мандрівником, містифікатором, футуристом. Поетична книжка “За всіх скажу” дев'ятнадцятирічного Влизька удостоєна спеціальної премії наркомату освіти на літературному конкурсі до десятиліття жовтневої революції. На нього буквально впало визнання. Як справжній триумфатор — під звуки фанфар — увійшов цей вродливий і франтуватий юнак (геть не подібний на пролетарських авторів!) в українську поезію. Авторитетний тоді критик Яків Савченко писав, що від Влизькової збірки “залишається хороше враження свіжості й оригінальності. В особі Влизька маємо чітку й своєрідну індивідуальність. Особливо позитивно доводиться говорити про цю збірку, зважаючи на сіре й нудне тло нашої поезії за останні два роки”.

Удостоївся молодий автор компліментів навіть ортодоксального критика Бориса Коваленка, “молодняківського зоїла”, завжди готового до ідеологічних погромів (скажімо, він кваліфікував як порнографічний натуралізм і безнадійну графоманію “Скельку” Івана Багряного, добре, що хоч не навів йому страшних політичних звинувачень — і він, і чимало інших критиків були тоді на це вельми щедрі).

Б. Коваленко прокоментував факт появи “За всіх скажу” в тональності пророческої піднесеності: “Поезії молодого й віком, і літературним стажем Олекси Влизька викликають безсумнівну цікавість і талановитість автора, і виразним революційним характером творчості, що його поєднано з бадьорим, органічно життєрадісним світовідчуженням навіть в особистих настроях і переживаннях. Особливо цінна є запашна й емоційна життєрадісність молодості в О. Влизька, гаряче буяння сконденсованих сил, що з особистих настроїв перекидаються на відчуження природи, з природи на соціальні мотиви революційної боротьби й будівництва...”

Ось така тріскуча революційна риторика супроводжувала всі рецензії (а їх було багато) на збірку дев'ятнадцятирічного дебютанта, якого без вагань ставили в ряд найвідоміших українських поетів.

А він ще недавно писав російською мовою в дусі епататора міщан та всіляких контрреволюціонерів Маяковського... Це була мова його дитинства. Та ж і після народження його — по матері — записали російським. І — не Влизьком, а Влізьковим.

Псаломник церковного хору, а далі регент, дякон Федір Костювич Влизько з села Сигнаївки нині Шполянського району на Черкащині, опинившись на Новгородщині, одружився з Марією Іванівною Григор'євою й одержав після цього зміну в прізвищі: Влізьков. Влізько-

вою записали й Марію Іванівну, Влізьковими — а отже, й “руськими” — і трьох їхніх синів: Олексу, Олександра й Авеніра. Всі ці моменти з'ясував автор книжки, який також і докладно “прописав” українізацію Олекси Влизька.

М. Слабошпицький розповів про те, як родина Влизьків переїхала з Новгородщини до Лебедина, а далі — до Сигнаївки, де батько одержав парафію. Тут їх спіткало горе. Внаслідок тяжкої хвороби помер син Авенір, а Олекса втратив слух. Йому тоді минало тринадцятиріччя. І саме тоді він несподівано для всіх почав віршувати. А його перехід на українську й очищення прізвища від

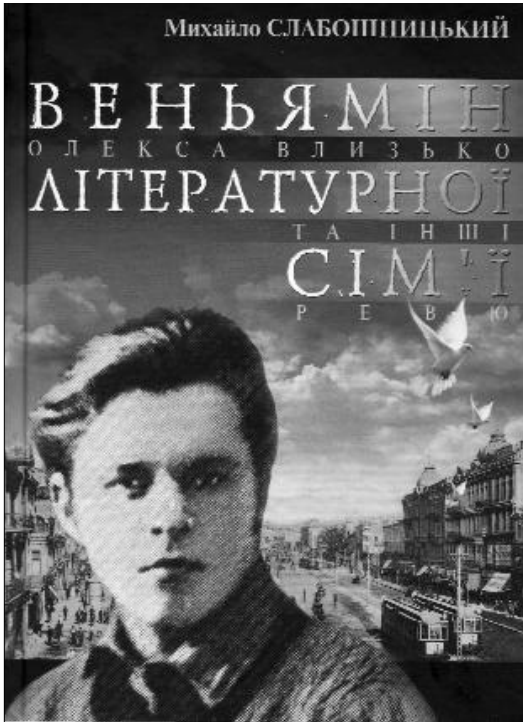
“ова” сталося в сімнадцять літ, коли він із братом та матір'ю оселився в Києві, втішки від батька з Сигнаївки — отець Федір, переживаючи конфлікти з комсомольцями й неодноразове осквернення церкви в селі, почав пиячити й тероризувати дружину та дітей. Якось ця трійця зірвалася з місця, прихопивши корову, яку продала на шполянському базарі, й за виручені гроші дісталася до Києва, де винайняла келю в уже не діючій Воздвиженській церкві на Подолі. Олекса почав відвідувати робітфак, згодом став студентом Інституту народної освіти. Його перші поезії готували до друку в газеті “Більшовик” ексцентричний футурист Михайль Семенко, а в журналі “Глобус” — Борис Антоненко-Давидович, що був там відповідальним секретарем.

Юний поет беззастережно вірить у правду революції, закликає “приймає життя без заперечень, бо з ним і логіка, і час”. Його вважають абсолютно своїм комсомольським письменником, які згрупувалися в літературну організацію “Молодняк”. Леонід Первомайський та Олекса Влизько — найталановитіші з них і найосвіченіші. У багатьох спогадах ідеться про те, що вони вражали всіх своєю начитаністю. Ясна річ, почувалися не дуже комфортно поміж напівписьменних “молодняківців”, де до того ж було і ясною ідейно агресивних графоманів, які претендували на роль канонізованих трубадурів революції.

Мабуть, саме тому Влизько легко піддався футуристам і пристав до “Нової генерації”, яку очолював її негавомовний ідеолог та натхненник Михайль Семенко. До неї входили Микола Бахан, Гео Шкурій, Анатоль Петрицький, Лесь Курбас, Амвросій Бучма, Олекса Слісаренко та інші відомі індивідуальності. Футуристська організація видавала першокласний літературно-мистецький часопис “Нова генерація”, де щомоєра друкувався творчо надзвичайно продуктивний Олекса Влизько, який став футуристичним літературним вундеркіндом.

Ще недавно він писав так:
*Я їду, ясний, дорогами,
Серце вимивши вогнем,
І на поминки з убогими
Не гукають вже мене!
Я втримав в осіннім покоті
Повну сміху козубень
І мене тепер на покуті
Посадовлять для пісень!*

Писав захоплено, з великою кількістю знаків оклику, які також мали засвідчити його буреломний ентузіазм, юнацький максималізм та незгасну віру в праведність обраної мети.

А “Дев'ята симфонія” — це вулкан почуттів, над якими домінує пристрасний імператив любові.

Я. Савченко так прокоментував “Дев'яту симфонію”: “Я не знаю нічого кращого в українській поезії останнього десятиліття щодо такої шляхетности думок, такого міцного й суцільного пафосного піднесення і, нарешті, такої широти і людяности мислення. Це тим паче вражає, що Влизькові... всього 19 років”.

Футурист Влизько пише у вірші “Лірика Фауста” так:

Нема романтики!

Є трест, картель!

Нема романтики! —

Авто та вело!

*Та бомбами розтрощений
мармур Мікеланджело,
та цінена лорнетом
Грезова постель!*

*Та, може, з випадковістю
мадонна Донателло*

*в кафе заспекульована,
де богем джин та ель!*

*Од крові, од життя тріщиш,
аж шкурі жарко!*

*Давно анахронізм і Данте,
і Петрарка,*

*І зовсім недоречний геніальний
Рафаель!*

*Тепер уся земля лежить
в консервних скляпках!*

*Оце недавно чув поет,
як зарідавав на Альпах
звільгаризований —
під скепсисом туриста-дурня —
Телль!*

І до цього вірша такий характерний постскриптум: “Авторові не доводиться, проте, жалкувати за нібелунгами та іншим середньовічними чортівнями!” Ще категоричніший він у діалозі з Венерою Мілоською — там він висловлює нігілістичне ставлення до культурної спадщини людства.

Це було одним з ідейних положень футуристів усіх часів і народів, починаючи від італійця Марінетті й закінчуючи росіянином Маяковським та українцем Семенком, на якого тоді старанно рівнявся Олекса Влизько.

М. Слабошпицький пише не лише про самознищення його таланту, взорованого на футуристичні директиви й партійні заклики писати про Дніпрельстан чи про користь аміаку й селітри для пролетарського врожаю або ж про появу на ланах першого трактора, що звеселяв душі аграрів-колективістів. Поряд із римованими одноденками (такі екзерсиси зарясніли тоді й у Тичини, й у Семенка, й у Первомайського, й у Терещенка) він публікує свої знамениті “Східні балади”, поему “Мій друг Дон-Жуан” та шедеври мариністської лірики на взір “Рейду”, “Доків”, “Рейсу”, “П'яного корабля”, “В порті стоять

кораблі...” Ось зразок дивовижної експресії і віртуозної оркестрації його “морських” віршів — “Дев'ятий вал”:

*Холодний шторм,
холодна злоба,
обвалами —
холодний гул
і моря лютого
оздоба, —
летить дев'ятий
карбункул, —
що вдарить
в камінь —
розгориться,
мов п'яний геній
трех секунд,
над скелями
розпалить бунт
і враз ушухне,
розлетиться,
в ніщо,
в ніщо.*

М. Слабошпицький захоплено випише отой владний імператив дороги, який владарював у цій творчій біографії. Влизько встигає всюди: мандрує на Сході (навіть випадково переходить кордон СРСР), спускається в шахти, відвідує Дніпрогес, добровільно приходить на завод, щоб написати збірку віршованих гасел й агіток “Моє ударне” (не дають спокою лаври автора “лефівських” віршоекзерсисів Маяковського), а після подорожі до Німеччини поспіхом пише книжки “Hoch, Deutschland” і “Поїзди йдуть на Берлін”.

Він уже не тримається за руку футуристичних няньок із “Нової генерації”. Він сам собі літературна школа й норма. Влизько мовби знуцається зі своїх критиків. Один із них — Михайло Доленго — розпачливо пише, що у поезії Влизька не все як у людей. Він, мовляв, з іронічною посмішкою ходить довкола епох, ідей та літературних шкіл, усе змішує до купи, з сього глузує і хизується незалежністю своїх суджень.

1933-й, передостанній рік життя поета. Внук Тараса Шевченка (по сестрі Катерині) художник Фотій Красицький прийшов до місцевому київських письменників з пропозицією: у нього на Пріорці є чимала ділянка землі, отож нехай група письменників вирощує горюдину, щоб їм легше було вижити в голод. Влизько — не тільки один із власників наділу в Красицького. Він стає його зятем — поета враз причарували очі художникової доньки-красуні Фотини. Її мати була категорично проти цього шлюбу — гаряче переконувала доньку, що та не зазнає із Влизьком щастя. А тесть уже сплачує за кооперативну квартиру для молодят (письменницький будинок на вул. Коцюбинського), вони ходять дивитися на своє житло, скоро заселяться...

Але в квартирі прийшли інші господарі. Влизька заарештовують у Харкові 5 листопада 1934 року. А проходило йому він по справі вбивства Сергія Кірова в Ленінграді... аж на початку грудня.

Його могили, як і могил усіх убитих українських поетів, немає.

В його імені — велика надія української літератури. Заявка на справді великого поета.

Чому така несподівана назва роману-ревію М. Слабошпицького? Автор знаменитої антології “Розстріляне відродження” Юрій Лавріненко свідчить, що 1929 року український філософ Юринець назвав Влизька “Веньяміном літературної сім'ї”, нагадуючи цим, що біблійний Яків дав своєму молодшому синові ім'я Веньямін — часна дитина. А дружина Якова Рахіль, мати хлопця, яка померла під час тяжких пологів, назвала того, хто має з'явитися на світ, також Веньяміном — болючою, гіркою дитиною...

Такою радісною й водночас гіркою та болючою дитиною і став для української поезії Олекса Влизько.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК,
м. Київ

Саме під такою назвою побачила світ у видавництві “Свшанзілля” та була презентована широкому загалу читачів на Львівському й Київському форумах видавців, а нещодавно ще й у Національній спілці письменників України наукова розвідка київського дослідника Сергія Наливайка. Це перша в новітній історичній науці спроба комплексного науково-популярного погляду на вітчизняну етнічну історію. Автор книжки, фаховий історик-дослідник, спираючись на наукову методологію, використовуючи історичні джерела, враховуючи новітні досягнення порівняльного мовознавства, змальовує яскраву та науково-виажену картину нашої давньої історії. Виваженість наукових поглядів і концепцій, комплексне бачення історичного процесу та водночас розуміння виховної ролі знання історії характеризують дослідника.

Народи не зникають раптово. Спочатку Бог відбирає в них пам'ять. Безпам'ятство — страшна хвороба, що вражає не тіло — душу. В обіймах цієї недуги перебуває й частина українського суспільства, і що найгірше — значна частина сучасної політичної “еліти” України. В силу історичних обставин покоління українців народжувалися, виростили, здобували освіту в умовах нечуваної фальсифікації історії; це входило в генетичну пам'ять, викривляло свідомість, породжувало комплекс національної меншовартості. Тому нині сповна пожинаємо плоди української колоніальної політики...

У сучасній Україні критично низький рівень патріотизму. Але національну ідею неможливо вигадати, сидючи в міністерському кабінеті. Так само неможливо сформувані патріотичну особистість лише через заклики любити Батьківщину, бо патріотизм формується не через пропагандистські кампанії, а через пізнання: що це за країна, у якій ти народився і живеш, як вона з'явилася і чим відрізняється від інших. Нині потрібні не гасла, а історична розповідь про Україну — зрозуміла, доступна, переконлива і цікава. Така, що сформує не лише почуття гордості за Батьківщину, а й оптимізм, віру, впевненість у тому, що в нас достатньо сил, хисту й розуму, аби впоратися з тимчасовими труднощами.

Саме така історична розповідь, наукове дослідження Сергія Наливайка “Етнічна історія давньої України”. Книжка — перше дослідження, що видано у рамках Національного гуманітарного проекту “Україна: у вимірі тисячоліть”, засновники якого у зверненні до українознавства вбачають могутній потенціал, здатний не лише подолати гостру гуманітарну та ідейну кризу в сучасному українському суспільстві, а й сприяти зміцненню державності України, закласти підвалини у формування національної системи цінностей, домогтися зростання українського патріотизму.

Вкрай важливо, щоб кожен український школяр і студент мав змогу прочитати цей підручник правдивої української історії. Тож варто перевидати книжку в серії суспільно важливої літератури, розповсюдити по бібліотеках навчальних закладів.

Василь ВАСИЛАШКО,
м. Київ

Сім'я бізнесмена і громадського діяча з Оттави Анатолія Нікули знов у садибі, де все рідне. Над брамою великий напис: “Хутір Мазепа”, нижче — адаптований герб гетьмана України, далі полум'яні стяг Мазепи. У вітальні — портрет Івана Мазепи. Канада війнула цвітом калини. Зазвучав “Запорізький марш”, яким господар Володимир Ониськів зустрічає гостей.

Двір повниться співом птахів. Шумить розкішний парк. Весняною свіжістю дихає город. А тим часом пан Ониськів пригощає друзів запашним борщем, варениками з бринзою, смачною мамалигою. Гості — в українця, що зумів не просто вибитися в люди, а й у наукову та бізнесову еліту, побачив і зробив у житті за десятьох. Він має що розповісти. Не людина, а комп'ютер!

Так, Ониськів цікавий гостям. І колишньому Послові України в Канаді, Герою України Левкові Лук'яненку, і молодому дипломату з України Тарасові Малишевському, і депутату парламенту Канади Алексу Кіндію, українського походження. Хазяїн тим цікавий, що вірить в Україну, рідну мову. Важливо, що таку віру він утверджує, апелюючи до історії. Згадує, що на Кубані, попри репресії Сталіна, Голодомор, закриття українських шкіл, мова вижила в сім'ях, піснях Кубанського хору. Славить галичан, які у відриві від Києва, під “чужою” Австро-Угорщиною, діючи під девізом “Свій до свого по своє”, зробили Львів українським П'ємонтом. Ониськіва захоплюють і дії вчителя з України Петра Карманського, який циклом фейлетонів “Мавпяче дзеркало”, наживши собі ворогів, буквально повстав проти галоупо асиміляції частини українців у Канаді й позитивно вплинув на них перед Першою світовою (дисертація Мар'яни Нікули). Головне, Ониськів — свідомий, успішний українець!

Але про все по порядку. Хто такий, звідки родом Володимир Ониськів? Той, хто не завдяки райським умовам, а всупереч труднощам став діяльним українським патріотом, діловою людиною Західного світу. Сам себе створив! Народившись 1914 року на Буковині, в Заставні, в сім'ї фінансового комісара Австро-Угорщини Олександра Ониськіва і Марти Костецької, з родини Кривососів, він зрів як українець не лише у межиріччі Дністра і Прута, а й за межами України. Мав рік, як батько помер, 7 років — мати. Змалку гартуючи себе, скрізь був першим: біля жатки чи молотарки, у школі чи в Політехнічному інституті в румунських Яссах. Служив і в Королівській гвардії Румунії (1939—1940). Затишним жив у Німеччині, Франції, Канаді.

Фундамент національних, моральних почуттів сформувався у Володі змалку. Він встиг наснажитися духом батьків. Пам'ятав з уст мами пісню “Іхав козак за Дунай”, інші народні пісні, казки про Лисів, Котів, про Добро і Зло, легенди про Січ, про опришків. За головну ідею життя взяв батьківський заповіт “За волю і славу України!”, викорбуваний на іменній шаблі, що лишилася у спадок від батька. Ще запало в душу, що сусіди в Заставні знали румунську і німецьку мови, та спілкувалися між собою лише українською. Село піснями вінчало вечори. Тож і Ониськів завжди з родиною, з земляками чи наодинці залишався українськомовним.

Знайомі Ониськіва часом гадають: чому б йому не залишитися жити в Україні, коли Північну Буковину приєднали 1940 року до СРСР? Тому, що не міг приховати і свого неприйняття злочинного сталінізму, і факту служіння в армії Румунії, за що міг “загриміти” в ГУЛАГ. Як згадує В. Ониськів, на зустрічі з Олександром Довженком у Чернівцях той підказав українцеві: “Діяти з користю для України можна і за кордоном. Якщо Україна є в серці, вона, в свою чергу, одухотворює, употужнює життя людини”. Для успіху, вже тоді вважав Ониськів, слід бути не лише національно свідомим, а й стати освіченим, замогнучим і впливовим.

Вражають рядки з його біографії. 1941 рік, Берлін — Ониськів стає членом УНО. 1944 рік — політичний в'язень. 1947 рік, Париж, Ониськів — директор косметичної фірми, має зв'язки у вищих колах Франції. 1948 рік, Мюнхен — захищає ступінь доктора технічних наук в Українському Вільному Університеті. 1952 рік, Монреаль — як інженер-хімік, засновує першу косметичну фірму в Канаді “Лабораторія доктора Ониськіва”, патентує торговельний знак “Beaty Seal”. Невдовзі відкриває офіс на П'ятій авеню Манхеттена в Нью-Йорку, офіси в Техасі, різних провінціях Канади. У той час він творить революцію в косметології, вдається до новаторських підходів у

У Квебеку Ониськів придбав 120 гектарів землі, заснував Хутір Мазепа. Більш того, добився, щоб Хутір Мазепа занесли на карту Канади.

Шевченків “Кобзар”, твори Пантелеймона Куліша, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Грушевського, Миколи Міхновського, бібліотечка книжок про Мазепу, збірки поезії Василя Стуса, картини українських митців, зразки посуду з України часів Трипілля, буковинські килими мають тут постійну прописку. Ониськіва цікавлять, зокрема, газети “Слово Просвіти”, “Літературна Україна”, журнали “Вітчизна”, “Пам'ятки України”, “Україна”, українські телеканали. Я радий, що є у Володимира

спонсорував рухівців, різні партії, не чекаючи на подяку, але часом шкодував, що не завжди знав, як спрацювали кошти. Радували ділові взаємини, які склалися з Левком Лук'яненком, колишнім в'язнем ГУЛАГу, дипломатом, народним депутатом України. Як свято душі — їхні теплі зустрічі, листування, підтримка Ониськівим видання книжок Лук'яненка, зокрема “Маршал Жуков і українці в Другій світовій війні”. Ониськіву Лук'яненко писав, що він вручив чотирьом українським християнським церквам Звернення про анафему комунізму. “Надсилаю тобі копію цього Звернення, щоб ти бачив, як ми з тобою тут діємо” (23.02.03). Тобто Лук'яненко вважав, що він діяв в Україні разом з Ониськівим!

З радістю скористався В. Ониськів можливістю відвідати Україну. 1990 року здійснив подорож слідами гетьмана Мазепи, відвідав Хортицю і поле битви під Полтавою. Брав участь у мітингах Руху в Києві. Носив жовто-синій стяг. 1991-го приїжджав для налагодження співпраці з демократами в Україні, сприяв визволенню з-під арешту Степана Хмари. Подорож 1993 року пов'язував із вивченням умов інвестування і налагодження косметологічної продукції в Україні. Та завадила криза. Вразили “кравчучки”. Яка іронія долі! Якщо

ВОЛОДАР ХУТОРА МАЗЕПИ В КАНАДІ

Володимир Ониськів у перші роки після заснування садиби “Хутір Мазепа”

Вхідна брама

Ониськіва і моя книжка “Відроджуймось” — не перероджуймось!

Садиба багата на яблунево-грушевий сад. Є ставок, в якому зблискує форель. Приваблює водяний млин. У кімнатах будинку — музей козацьких шабел, стрілецької зброї. Україна в мініятурі!

З 1984 року доктор Ониськів, уже маючи відоме ім'я, шукає зв'язків із громадянами

іменем таких борців за волю України, як Мазепа, Петлюра, Бандера, з добром чи гнівом, та називали людей — мазепинці, петлюрівці, бандерівці, то від Кравчука і Кучми пішли назви тачок — “кравчучки” і “кучмовози”. На зловтіху ворогів. На сміх і сльози!

Похилий вік, хвороби не дали змоги Ониськіву здійснити всі плани. Та він багато встиг, за це його шанують українці, дружбою з ним пишуться. Йому пишуть з Посольства України в Канаді, Світового Конгресу українців, з Музею гетьманства в Києві, з Благодійного фонду “Україна 3000”, з Державної служби з питань національної культурної спадщини України. Особливо дорожить Ониськів листом від голови фракції “Наша Україна” у Верховній Раді України Віктора Ющенка від 16.09.2004, де йдеться: “Дякую Вам за небайдужість, підтримку та надіслані пропозиції”.

Нині Володимир Ониськіву 94 роки. Із ним пісні, що дихають Україною. Любить “Червону руту”, спів Дмитра Гнатюка. Жадібний до українських новин. Щиро радіє, що вже п'ять вулиць в Україні названі ім'ям Мазепи, що є вже у світі п'ять пам'ятників йому. Мріє покласти квіти до пам'ятника Мазепи, що, вірить, має постати в Києві. Ще 2004-го у вітальному листі до Президента України В. Ющенка Ониськів повідомляв, що він передає тисячу доларів встановлення в Києві пам'ятника “великому Гетьманові Мазепі”.

Ониськів досі запальний. Приємно вражений, що в Санкт-Петербурзі, де гетьманові лунали лише прокльони, совісна Тетяна Таїрова-Яковлева, доктор історичних наук, професор в серії “Жизнь замечательных людей” (!), книжкою “Мазепа” на основі відкритих нею архівних даних явила світу: Мазепа — не зрадник, а видатна особа в історії Європи! Ониськів обурюється бунтом “червоних яничарів” Полтави проти відкриття у місті пам'ятника Мазепі. Мріє дожити, коли знесуть пам'ятник Леніну в Києві. Хочє бачити Батурин, що відроджується, Мазепинці.

Такий Володимир Ониськів, доктор технічних наук, славний українець. Він завжди жив і нині живе рідною Україною.

маркетингу косметики. Першим застосовує стратегію безплатного тестування парфумних виробів для зйорк кіно і театру, політичної еліти.

Володимир Ониськів переконаний, що українцеві має бути доступне все. Він здійснює кругосвітні подорожі слідами Марко Поло, капітана Кука, Свена Гедіна. Одержимий ідеєю відкрити світові Україні, донести ідею, що одного дня вона стане незалежною, діє під іменем “Всесвітній посол майбутньої вільної України Володя Глоб Троттер”. Відвідує українські громади Південної Америки, Азії, Австралії, виступає з лекціями про Мазепу, дарує книжки про Україну і світове українство, зокрема “Ілюстровану історію України” Михайла Грушевського. Ониськів згадує зустрічі з українськими студентами в Мельбурні, риболовлю на Амазонці, де разом з українцями співав “Розпрягайте, хлопці, коней”.

Доктор Ониськів, заробивши гроші, 1972 р. здійснює давно задуманий проект — уславити ім'я видатного гетьмана України, що об'єднав два береги Дніпра, добився розквіту їх по Руїні, та був згнаний Москвою, її церквою. Ще замолоду він приносив квіти на місце ймовірної могили Мазепи в Галаці (Румунія).

Володимир Ониськів, Левко Лук'яненко з дружиною Надією та депутат парламенту Канади Алекс Кіндій

ТАМАРА ЯЦЕНКО: «ЯКЩО ВМІЄШ ПРОЩАТИ — ЖОДНІ ВОРОГИ НЕ СТРАШНІ»

Про народну артистку України, актрису київського Молодого театру Тамару Яценко хтось влучно сказав, що це Фаїна Раневська, Нонна Мордюкова і Вуппі Голдберг в одній особі. Зрозуміло, що це порівняння не зазіхає на значення згаданих кінолегенд, а ілюструє різнобарвність, багатогранність нашої талановитої співвітчизниці, якій підвладні гротеск, буфонада, фарс і трагізм.

Її довго намагалися втиснути в амплуа комедіантки. Звісно, своєю Пронею Прокопівною (“За двома зайцями”) Тамара Яценко побилася всі рекорди успішності (зіграла приблизно шістьсот вистав!), але, на відміну від інших акторів, які “приклеюються” до певних амплуа, Тамара Яценко вдячна Проні, бо саме та зробила її знаменитою, а вона в свою чергу легко від неї дистанціюється і стає колоритно іншою в інших ролях.

Тамара Олександрівна народилася в озерно-лісовому селі Горенці неподалік Києва. З братом Володею дні проводила на природі. Сім’я була проста, достаток — дуже скромний, але дітей зігривала величезна любов батьків і бабусі. Тамарин тато був гармоністом на все село, він і долучив співучу доньку, що вчилася грати на скрипці, до численних виступів на сільських святах.

Освіту здобула в театральній студії при Київському академічному драматичному театрі імені І. Франка (1975) і Державному інституті театральності мистецтва у Москві (1990).

Починала кар’єру 1980 року комсомолкою Зеленовою, за словами тодішнього завітателя театру Віталія Жежери, “таким собі веселим мішком у штаних і береті, дівкою-будівельницею майбутнього”. На шляху до професії й удвоє творчого життя Тамара Яценко багато перетерпіла і, можливо, тому (звісно, завдячуючи татові з мамою) вона така терпляче-доброзичлива, привітна, ввічлива.

— **Пані Тамаро, дуже часто актори, актриси бідаються, що вони заручники певної вдалої ролі. А Ваша кар’єра пішла по висхідній завдяки Проні Прокопівні у виставі “За двома зайцями”. Чи не тяжіє це амплуа над вами, не гальмує? А, може, навпаки, Ви до нього ставитеся спокійно, доброзичливо: “Вважають мене Пронею Прокопівною — і дуже добре”?**

— Якби була тільки Проня Прокопівна, то, можливо, я сумувала б. До речі, на прив’язку до цього образу чекали друзі й вороги. Друзям подобалася моя Проня, вони не проти, щоб я залишалась нею, а вороги сподівалися, що я актриса однієї ролі: все, вище не підніметься. Але ця думка не дала довго протриматися. Навіть у ролі Проні Прокопівни була заявка на драматичну актрису. У сцені, де вона говорить: “Ви назнущались наді мною, осоромили на весь Київ, на весь Поділ. Не за ваші магазини — я за вас ішла. Я вас любила” — зал завжди плаче. Мудро і точно поставив цю п’єсу режисер Віктор Шулаков.

Підступна, коли актор, щоб примусити глядача сміятися, комедіантствоє. Роль моєї гротескової Проні Прокопівни органічно летіла, я це відчуваю. Вичавлювати сміх з публіки не треба, якщо вона не віддає, не треба вимагати, іноді провокування сміху відвертає глядача.

Після Проні я зіграла драматичні ролі: Елізабет (“Ігри в замку Ельсинор” Н. Йорданова), Баба (“Чудна баба” Ніни Садур), Таня (“Сім жінок Синької Бороди” О. Володіна). У кожній наступній ролі в мене обов’язково було щось драматичне, і як відзначали критики, в жодному персонажі я не повторювалась, не зіграла Проню, попри те, що мене іноді використовували у виставах, можливо, однакових за жанром.

Я Проня лише тоді, коли її граю або хочу її грати, приміром, у монолозі сучасних авторів “Народний депутат”. Коли ж граю мадам Олександрю (“Голубка” Жана Ануя), то це сталава мадам Олександра. У “Звичайній історії” Марії Ладо зовсім інший образ — лірично-трагічне поросятко, яке перетворилося на тварину-ягнота. Жодної схожості. І це головне. Хоч навіть великим приписували, що вони все-таки однакові. Або згадаймо епіграму: “Ах, Лія Ахеджакова, во всех ролях ты одинакова”. Таких закидів на адресу артистів чимало. Однак самоповторів мені навіть вороги не приписують, і це дуже позитивний момент.

— **Як на мене, комедійність — найпотужніша, найцінніша Ваша грань. Пригадую геніальну Фаїну Раневську, Зою Федорову, Надію Румянцеву...**

— Не хочу цих порівнянь, одразу кажу: мені дуже не подобається, коли мене з кимось порівнюють, хоч би які вони геніальні були. Я не комедійна актриса, а різнопланова. Щоб у цьому переконатися, треба бачити мене в усьому репертуарі. Я сказала б так: маю комедійну грань. Хоч моя вчителька Поліна Нятко, яка мене наставляла в студії при театрі ім. І. Франка, одразу сказала: “Звісно, тебе використовуватимуть передусім як комедійну актрису”. А чому? Тому що їх мало.

— **Справді, а чому коміків так мало?**

— Бо не всі люблять, не всі вміють над собою сміятися і викликати сміх на свою адресу, бути об’єктом осміяння. Сльози легше викликати, ніж сміх, розсмішити дуже складно, дуже важко.

— **А чому не подобається, коли Вас порівнюють з Раневською?**

— По-перше, вона — велика актриса. По-друге, мені цього не дозволяє робити характер, за гроскопом я Лев. Батько вчив: “Кра-

ше бути оригіналом Тамари Яценко, ніж копією Фаїни Раневської”. Не треба мені бути копією, не хочу, щоб мене порівнювали, це не заслуга — бути другою Раневською. Хай порівнюють когось зі мною — це інша річ.

— **Про Раневську ще за життя ходили легенди, байки, всілякі історії. Напевно, і про Вас історії ходять. І які чутки доводять до Вас?**

— Напевно, час наш занадто лихий, бо іноді про мене таке розповідають, що аж стає страшно. Що я підкуповую цілі глядацькі зали, щоб мені аплодували на моїх сценах, дарували квіти, підкуповую журналістів.

А ще я, виявляється, ледь не алкоголичка. Хоч ніколи не п’ю, не палю, від мене не почувеш брутального слова (як, наприклад, від Фаїни — вона любила міцне слівце), мене делікатно виховували. Не витримала єдиний раз, коли перед виставою по-єзуїтськи довели образами до кипіння.

Злостиві “легенди” виходять з вуст деяких працівників театру, які проти того, щоб була така актриса, як Тамара Яценко. Вони не хочуть мене визнавати яскравим явищем, як визнають глядачі й преса, навмисно розпускають чутки. Наприклад, у виставі “Голубка” роль Олександри, яку грала я, згодом зіграла інша актриса. Після того деякі “доброзичливіці” залякотили язиками: мовляв, колега так мене перебрала, що я через свою акторську неспроможність повинна подати у відставку.

Ось такі розмови. Коли це чую, отримую велике задоволення від сміховинних дурниць, тим більше, що не страждаю відсутністю самокритичності.

— **Я сам бачив, у якому захваті була публіка від “Голубки” і Вашого образу й можу засвідчити: це органічно і переконливо.**

— Здебільшого до мене доходять історії зі знаком плюс. Мої глядачі — суцільна любов, вони все про мене знають, можуть розповісти про моє особисте життя, стежать за моїм розвитком. Сьогодні кілька разів підходили: “Я вас обожнюю”.

Поганого від глядачів ще не чула. Хоч, ні, був випадок. Якось під

час виборчої кампанії в наметі стояли дядьки від якоїсь партії, вони були напідпитку і відреагували на мою байдужість до рекламних папірців реплікою: “О, клоун пішов”.

Для когось актор — це, звичайно, клоун. Але такий уже у нас менталітет, до цього слід ставитися врівноважено, не треба ображатися: це схиблені або хворі люди, ім кинули грошенят, ось вони біля тих наметів і стояли, керуючись принципом “хто більше гавка, в того більша ставка”.

— **Неймовірно сумую, що кінематограф не використав такої колоритної актриси як Тамара Яценко.**

— Йому видніше. А що вдієш. Хоч режисери часто хочуть знімати мене, та продюсери, які фінансують проекти, пропонують своїх людей, вони думають, що гроші все роблять: кому заплатити, той може зіграти. У цьому і помилка, тому тепер і кіно таке.

Знана режисерка запросила мене на роль завідувачки будинку відпочинку чи санаторію, яка просто для мене написана, — там був перегук із сьогоденням теми про Герасима і Муму (в одній зі сцен моя потенційна героїня так і казала своєму помічникові, такому собі Герасиму: “Ще побачу тебе з Муму — тож і тебе тут не буде”). Однак відомий продюсер захотів зняти іншу актрису. А що зробиш, панам видніше. Там якась дружба, інші погляди на життя і мистецтво. Ця режисерка місяць не знімала, була шокована. Але вона людина залежна, відмовлятися неможливо, її найняли — це робота, треба знімати того, кого дадуть.

— **Це колись режисер обирав і вирішував, кого краще знімати, а тепер все вирішує грошовий мішок.**

— Авжеж, усе вирішують “продюсери”, на жаль. Втішаюсь фразою мого брата: “Якщо я не потрібен мистецтву, то на фіга воно мені”. Якщо я не потрібна такому кіно, то ще треба з’ясувати, кому від цього гірше.

З іншого боку, мимохідь пригадую мудрі слова Фаїни Раневської: “Знятися в поганому фільмі — це як плюнути у вічність”. Можливо, доля оберігає мене від тих плювків. Хоч

шанувальники часто кажуть: “Чому вони вас так мало знімають? Куди вони дивляться? Ми ж вас любимо. Перекажіть їм це”. Кому я перекажу? Роднянському, Опалеву, чи ще комусь? У них свій пасьянс. Так і хочеться вигукнути: “Ось колись були меценати!” Прискіпливі й принципові. Маю на увазі часи Морозових, Терещенків, Мамонтова... Вони уважно дивилися, на кого давати гроші: на якусь нездарну “матрйону” чи на обдарованих Савіну, Заньковецьку... Ось так. Нині кокетство і напористість заміняють здатність грати ролі. Часто вирішальні покладають актриси в усіх сенсах, талант гейш цінується набагато більше, ніж талант актриси. Сумно за мистецтво.

— **А яка радість Вас береже?**

— Дуже велика радість — те, що я працюю в Молодому театрі, який очолює Станіслав Мойсеєв.

Нещодавно до Французького культурного центру в Києві приїздив французький режисер, який хоче поставити в Україні виставу сучасного французького автора, прийшов послідуватися з художнім керівником Молодого театру. Треба віддати належне нашому головному: попри те, що в театрі працює його дружина, є свої мистецькі симпатії, він підказав: “Цю роль зможе добре зіграти Тамара Яценко”. Коли режисер зі мною зустрівся, я спитала: “Якщо не секрет, хто Вам мене порадив?”, він відповів: “Ваш головний, і не тільки”.

Француз ще вирішуватиме, адже відвідував різні вистави, інших актрис дивився. Співбесіда — це півсправа.

Ви кажете, що чули про мене дуже хороші відгуки. Але можуть бути і погані, адже я не вмію ходити навпильні або напівзгорбленою, догоджати, маю власну думку. А це не всім подобається. На частя, перед нашим художнім керівником не треба ходити напівзгорбленою, це найголовніше. Серце не повинно тікати в п’яти лише тому, що ти залежиш від начальника, серце має замірити перед талантом. У нашому театрі можна відчувати себе незалежною людиною, якщо ти творець.

— **Про Вас кажуть, що Ви оптимістка, людина-анекдот, людина-антидепресант. Це дивно в умовах нашої скаламученої історичної країни, коли бачимо, в якій халепі потрапляють наші родичі, сусіди, друзі, колеги. Зустріваючи Вас, бачу усміхнену, сильну, врівноважену жінку. Це Ваше єство, чи досягаєте цього досвідом, тренінгом, секретами-рецептами?**

— Єдиний секрет (хоч би як дошкучили вдома, на роботі, в дорозі) полягає в умінні пробачати людям. Якщо вмієш прощати, тобі жодні вороги не страшні. І не треба свою депресію виносити за двері! Чому люди повинні страждати?

У моєму житті основне правило: категорично не вилити нудьгу і сміглення на ближніх. Деяким моїм знайомим це не подобається, вони вважають так: “Мені болить, я маю це на когось вилити під час спілкування”. Розумію, що болить, але чому ти маєш робити боляче іншому? Біль нейтралізується тоді, коли ти комусь робиш добро і щастя. Звісно, і мені болить. Не від того, що хтось не зняв мене в кіно чи сказав щось погане. Здебільшого болить від самої себе. Я давно зрозуміла: мій найбільший ворог — це я сама. Ніхто так не нашкодить, як ми самі собі. Проте замість самоідства треба робити щось корисне, творче.

Спілкувався
Володимир КОСКІН

"Зорі, зірничі, єсть вас на небі три рідні сестриці..."

Микола ДМИТРЕНКО

...Я ЗІРОНЬКА ЯСНАЯ

Зоря — символ жіночого божества світла, вічності, животворної природи, довшеної краси, таємниці, любові, багатства, мрії. Це ідеальний символ дівчини, жінки; зірки символізують також янголів, дітей, свічки, живі душі або душі померлих тощо.

Віддавна вважали, що сонце, місяць і зорі людям дані для того, щоб вони завжди відчували себе вічними дітьми неба, тимчасово посланими на землю для радощів і страждань, думок про таємне і невідоме, ідеальне й недосяжне. Космічною родиною називали наші давні пращури цю триаду: сонце — жінка, мати; місяць — батько; зорі — їхні діти. У колядках зображено таку ідилію:

*Ясен місяць — пан господар,
Ясне сонце — жона його,
Дрібні зірки — то їх дітки.*

В іншій колядці використано символічне порівняння дівчини із калиною в лузі та із зорею:

*Ой ясна, красна калина в лузі,
А ще красніша дівка Галочка:*

По двору ходить, як зоря сходить...

Із поняттям зорі пов'язують давній архаїчний світогляд, міфологічні уявлення про світобудову, організацію родинного земного життя за зразком небесного. Поняття зірки співвідноситься з пізнішими епохами розвитку людської свідомості, що закріплює фігуру як певну матеріальну форму на позначення стійкого кола родових, суспільних, а згодом і державницьких асоціацій і входить до геральдичних систем.

Зоря-зоряниця — сестра Сонця, символ Великої богині, яка дарує світло й постійно бореться проти темряви.

У першому томі "Праць етнографічно-статистичної експедиції в Західно-руський край" Павла Чубинського зібрано чимало народних уявлень про зорі. І хоч ці фіксації майже не розкривають найдавніших міфичних означень, усе-таки доволі цікаво розкривають погляди народу на високі й таємні "Божі очі". Так, у Житомирському повіті вірили, що зірки створив Бог для освітлення землі; у Луцькому повіті вважали, що зорі — діти сонця, нерозривно пов'язані з людиною. З народженням дитини з'являється нова зірка і

протягом усього життя впливає на її долю. Звідси й вислів: "Така моя планида". На Харківщині казали, що зорі — душі людей: скільки на небі зірок, стільки на землі людей. В інших місцевостях вірили, що зірки робляться з праведних душок, із дітей, які померли малими, та зі старих людей. Падаючі зірки — то нехрещені діти або свічки, що їх запалив чорт, але Бог скинув із неба.

У народі зорі розрізняли за функціями, яскравістю, часом, настроєм тощо. Буває зоря вечірня, опівнічна та ранкова, а також нудна, привітна, печальна, ясна. У замовляннях образ зорі — один із найхарактерніших. В одному творі сказано: "Зорі, зірничі, єсть вас на небі три рідні сестриці, четверта хрещена народження Марія. Ідіть ви, зберіть ви красу, покладіть на хрещену народження Марію. Як ви ясні, красні межі зірками, щоби була така красна межі дівками". А в іншому замовлянні символізується сила зіркового впливу на привернення милого: "Ви, зорі-зоряничі: одна нудна, друга привітна, а третя печальна. Беріть голки і шпильки, горове каміння, бийте його і печіть, паліть і нудіть; не дайте йому ні спати, ні лежати, ні їсти, ні пити — других любіть. Тягніть до мене народження, хрещеного і молитвяного козака Івана до народження, хрещеної, молитвяної раби Божої Марії".

У замовляннях зориці іноді мали символічні імена: "одна Припікуха, друга Прижаруха, третя Прилюбуха, а четверта Приворотуха". Звернення дівчини до допомоги до небесної нареченої впливало із закономірностей людського пізнання, прагнення, як писав Олександр Потебня, пояснити далеке, невідоме близьким і знайомим. Ідеальне небесне спускалося на землю, боги ставали людьми, а люди набирали ознак божеств. Тож і проста людина ідеалізувалася, дівчина підносилася до статусу богині особливо за вродою, красою. Так дівчина стала схожою на зорю.

Цікаві значення образу зірок у снах. Це і новини, і гроші, й компанія; наснитися хлопцеві зірка — наречена.

Фото Ксенії Гладішевої

Найяскравіше зоря як символ зображена в народних піснях: колядках і щедрівках, веснянках, купальських, весільних, про кохання. Символічні порівняння дівчини, жінки із зорею дуже давні. За міфичними уявленнями, віруваннями наших предків, зоря — це ясна-красна панна, яка вранці відмикає небесні ворота і випускає сонце, що женеться услід за нею. Зоря розсипається на землю росюю, а бджоли збирають Божу росу і дарують людям мед. У народній загадці зоря — пані: "Ішла пані уночі, погу-

била ключі; місяць бачив — не сказав, сонце встало — позбирало".

У фольклорі образ зорі вписано в світоглядну систему ідеального світу, в зв'язок із небом, землею, людьми, раєм. Найдавніші обрядові пісні про світотворення розкривають чимало прекрасних чарів первісного часу. У книжці "Українські символи", що вийшла за моєю редакцією 1994 року, Людмила Іваннікова розкрила міфічну суть образу зорі так: "Зоря в колядках — також красна панна, дружина або донька місяця, господаря небесного дому,

помітила найтонші зорі й барвах роси божого до зеленості в ці кольори. Атрибути зорі в колядках — це зелений або перловий вінок, що тріпоче і переливається всіма барвами веселки (символ роси), перлова тканина або серпанок (символ вранішнього туману), зелена сукня, шовковий корсет, кований пояс зі срібними або перловими прикрасами, золоті чи срібні персні, срібні черевички або жовті чоботи зі срібними підківками. Вранішнє небо на сході сонця або схід самої зорі символізують червоні корали на шії панни. Богині зорі приписують певні магичні дії, що символізують випадання роси, рух світла на нічному небі. Вона гатить гатки з дорогих шат, мостить мости срібні або перлові, садить сади-виногради, вбирає їх паволоками, сіє по полю дрібними перлинками, вишиває або гаптує золотом чи сріблом дорогі узори, виглядає свого милого місяченька..."

Символічний образ зорі в народній ліриці чи не найкрасивіший з-поміж усіх відомих. Скільки в той символічний паралелізм вкладено розуму, чару, почуттів, надій! Згадаймо бодай кілька фрагментів із пісень:

*По сей бік гора, по той бік друга;
Поміж тими крутими горами
сходила зоря.*

*Ой то ж не зоря — дівчина моя
З золотими відерцями
по водицю йшла.*

*Або:
Ой зійди, зійди ти, зіронько
та й вечірня!*

*Ой вийди, вийди, дівчинонько
моя вірня!*

Багато зворушливих образів народних пісень передаються від покоління до покоління. Ще й тепер можна почути на Поділлі чи в інших місцевостях дівоче пісенне звертання-констатація:

Ой ти, місяцю, я зіронька ясна.

Ой ти, парубок, я дівчина красная.

Тарас Шевченко також звертався до зорі як співрозмовниці:

*Зоре моя вечірня,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою...*

Олександр Довженко закликав людей бути оптимістами, навіть у калюжі бачити зорі. Це прагнення людини до високості духу було одвічним: "Крізь терни до зірок!"

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ТРИВАЄ КАМПАНІЯ ДЕКЛАРУВАННЯ ДОХОДІВ

З метою реалізації права на податковий кредит, відповідно до вимог статті 5 Закону України "Про оподаткування доходів фізичних осіб", громадяни подають декларацію про майновий стан і доходи до податкової інспекції за місцем проживання до 1 квітня 2009 року. Бланк декларації та консультацію щодо її заповнення можна одержати у податковій інспекції безкоштовно. Декларацію можна надати особисто і надіслати поштою.

Податковий кредит — це сума витрат, понесених платником податку в зв'язку з придбанням то-

варів протягом звітного року, на суму яких дозволяється зменшення суми його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками звітного року.

Обов'язкове подання декларації про майновий стан і доходи передбачено Законом України "Про податок з доходів фізичних осіб" для громадян: у разі отримання ним протягом звітного року доходів, з яких при їх нарахуванні чи виплаті податок не утримувався; у разі отримання доходів від особи, яка не є податковим агентом; у разі отримання іноземних доходів; для отримання податкового кредиту.

ДПІ у Печерському районі м. Києва,
Київ, вул. Лескова, 2, кімн. 021,
тел. 201-13-61, 201-13-26.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Сергій КЛИМКО
279-49-47

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Сергій КЛИМКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovo-prosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301210
Наклад у лютому — 46000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.
на 6 місяців — 23,42 грн.

